

Podpirati otoška in redko poseljena območja pri prehajanju na bolj krožno gospodarstvo

Prednostna os – Prednostna naložba – Specifični cilj 3-1-1

Prednostna os 3: Varstvo in promocija naravnih in kulturnih virov v Sredozemlju

<https://interreg-med.eu/>

D.4.4.1: Reprodukcijski paket: Skrajšana različica ocenjenih regionalnih strategij

WP4: Prenos

Aktivnost 4.1: Ocenjevati z namenom izboljšav: ocenjevanje in sprejemanje
regionalnih/nacionalnih strategij

Odgovorni partner: Agencija za energijo in vodo

Kazalo

Seznam okrajšav in terminov	2
1. Uvod	3
2. Pregled literature	4
3. Metodološki pristop k ocenjevanju strategij	6
4. Ocenjevanje strategij	12
4.1. Albanija	12
4.2. Balearski otoki	19
4.3. Kreta	25
4.4. Ciper	30
4.5. Malta	36
5. Glavni zaključki o petih strategijah INCIRCLE	42
5.1. Glavni izzivi, s katerimi se sooča pet partnerskih ozemelj	42
5.2. Glavni rezultati ocenjevanja strategij	44
5.2.1. Krožnost petih strategij	44
5.2.2. Omejitve rezultatov krožnosti in priporočila	46
5.2.3. Trajanje izvajanja petih strategij	48
5.2.4. Dolgoročna izvedljivost strategij	49
6. Zaključki	50

Seznam okrajšav in terminov

EBRD	Evropska banka za obnovo in razvoj
BDP	Bruto domači proizvod
GHG	Toplogredni plini (greenhouse gas)
BDV	Bruto dodana vrednost
HORECA	Gostinski sektor (hotels, restaurants, coffee shops, catering)
NECP	Nacionalni energetske in podnebni načrt (National Energy and Climate Plan)
SSSA	Sant'Anna School of Advanced Studies
SUMP	Načrt za trajnostno mobilnost v mestih (Sustainable Urban Mobility Plan)
TCCA	Analiza nosilne zmogljivosti prostora za turizem (Tourism Carrying Capacity Assessment)
WTO	Svetovna turistična organizacija (World Tourism Organisation)

1. Uvod

Cilj projekta Interreg MED INCIRCLE¹ je podpirati otoška in redko poseljena območja Sredozemlja pri reševanju naraščajočih okoljskih izzivov, ki jih povzročajo turistične dejavnosti, s spodbujanjem uporabe načel krožnega gospodarstva v turističnem sektorju. S tem namenom je projekt INCIRCLE razvil skupni metodološki okvir za deležnike s strateško vlogo pri vodenju teh območij v smeri trajnostnega načrtovanja in trajnostnih rešitev v turističnem sektorju, in sicer prek vključevanja vidikov krožnosti v vseh fazah oblikovanja politik.

To poročilo z naslovom "Skrajšana različica ocenjenih regionalnih strategij" povzema glavne vidike **Rezultata 4.1.2: Zbirka poročil o ocenjevanju regionalnih/nacionalnih strategij** (The Energy and Water Agency, 2021a), s ciljem, da se uporabi kot pomoč pri aktivnostih, ki se lahko ponavljajo (D4.4.1: *Reprodukcijski paket*). Rezultat 4.1.2 temelji na drugih rezultatih projekta INCIRCLE, vključno z **Rezultatom 3.1.1: Operativni model** (AREA Science Park, 2021), ki predstavlja metodološko orodje za pripravo strategij, in je podprt z **Rezultatom 3.3.1: Nabor krožnih turističnih kazalnikov INCIRCLE** (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020a) in z **Rezultatom 3.5.3: Poročila o ocenjevanju trenutnega stanja krožnega turizma na partnerskih območjih** (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b).

Ta dokument predstavlja ugotovitve ocenjevanja petih predlaganih krožnih strategij, razvitih za Albanijo, Balearske otoke, Kreto, Ciper in Malto. Strategije se osredotočajo na stebre INCIRCLE, med katere spadajo: upravljanje z vodo in odpadki, učinkovita raba energije in trajnostna mobilnost, obvladovanje medsektorskih vprašanj v turističnem sektorju.

¹ Projekt sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj.

2. Pregled literature

Leta 1995 se je Svetovna turistična organizacija (WTO) pridružila drugim mednarodnim organizacijam na prvem mednarodnem vrhu o trajnostnem turizmu, ki je pripeljal do prvega modela trajnostnega turizma. Sharpley (2000) navaja dva glavna vidika definiranja trajnostnega turizma: trajnostni turizem kot gospodarska dejavnost in turizem kot element širših trajnostnih politik. Obe definiciji vključujeta uporabo trajnostnih praks, s katerimi lahko destinacije povečajo pozitiven prispevek, ki ga turizem prinaša več gospodarskim sektorjem.

Sredozemska regija je leta 2019 sprejela več kot 400 milijonov mednarodnih turistov, kar je ustvarilo 11 milijonov delovnih mest. Posledično je turistični sektor predstavljal do 15 % regionalnega BDP, s 75 % rastjo od leta 1995 (Fosse, Kosmas, & Gonzalez, 2021). To skupaj z različnimi ogroženimi ekosistemi, prisotnimi v Sredozemskem morju, in obsegom degradacije sredozemskega okolja povečuje pomen negovanja trajnostnih praks v tem tako pomembnem sektorju. Vse to ima navsezadnje pomembne posledice tudi za sam turistični sektor, od katerega so odvisne številne sredozemske regije. Prek sredozemske strategije za trajnostni razvoj 2016-2025 in programske pobude MED Sustainable Tourism community se sprejemajo ukrepi v smeri vzpostavljanja trajnostnega sredozemskega turističnega sektorja (UNEP/MAP, 2016).

V širšem obsegu se na ravni EU sprejemajo še druge vplivne politike, ki spodbujajo k premiku k trajnostnemu turizmu. Evropska unija spodbuja prehod na trajnostno usmerjen turistični sektor predvsem na štiri načine: s sporočili Komisije, ki se neposredno nanašajo na turizem; s tematskimi in raziskovalnimi mrežami; s posebnimi akcijami, katerih cilj je spodbujati trajnostni razvoj turizma; s politikami na drugih tematskih področjih, ki vplivajo na turizem in njegovo trajnost (INTERREG nadnacionalni program za Podonavje, 2018). Nazadnje marca 2021 je Evropski parlament pripravil osnutek strategije EU za trajnostni turizem (Evropski parlament, 2021), katere cilji so obnova turističnega sektorja v obdobju po pandemiji covid-19, preusmeritev politik v okviru Unije, krepitev bolj trajnostnega prehoda, zagotavljanje odgovornega in pametnejšega turističnega sektorja ter premislek o konceptu turizma pri načrtovanju prihodnosti industrije. Zeleni dogovor EU je v ospredju krožnih praks na vseh področjih v EU, vključno s turističnim sektorjem. Uporablja se kot časovni načrt za doseganje trajnostnih ciljev do leta 2030 in leta 2050 prek različnih medsektorskih politik, ki neposredno in/ali posredno prispevajo k bolj krožnemu turističnemu sektorju. To vključuje strategijo trajnostne mobilnosti, strategijo "od vil do vilic" (Farm to Fork) in akcijski načrt krožnega gospodarstva (Fetting, 2020). Vztrajna pozornost, ki jo Evropska komisija posveča trajnosti, je privedla tudi do razvoja evropskega sistema kazalnikov za načrt EU za trajnostni razvoj, kar je posledično privedlo tudi k izdelavi evropskega sistema kazalnikov turizma v okviru prizadevanja za trajnostni turizem. Sistem se osredotoča na spremljanje, upravljanje in krepitev trajnostnega značaja turističnih destinacij. Projekt INCIRCLE vključuje politike, smernice in ukrepe na področju odpadkov, vode, energije in mobilnosti, za katere velja, da vplivajo na trajnost v turistični industriji in se štejejo za sestavni del razvoja krožnih strategij za turistični sektor.

V mednarodnem kontekstu se je več zainteresiranih strani in organizacij začelo ukvarjati s konceptom krožnosti in zasnovalo strategije za podjetja in oblikovalce politike, da bi olajšali tovrstno tranzicijo. Fundacija Ellen MacArthur je bila ustanovljena leta 2010 za širjenje inovativnih idej o trajnosti in pospešitev prehoda na krožno, regenerativno in obnovitveno gospodarstvo. S svojim okvirom krožnih javnih naročil Fundacija zagotavlja pregled nad točkami posredovanja, ki jih podjetja in oblikovalci politik lahko uporabijo z namenom, da svoje odločitve o nakupih naredijo bolj krožne in pritegnejo svoje dobavitelje k izmenjavam in krožnim partnerstvom. Na podoben način je podjetje McKinsey & Co

Rezultat 4.4.1 – Reprodukcijski paket
Skrajšana različica ocenjenih regionalnih strategij

Project co-financed by the European
Regional Development Fund

razvilo okvir ReSOLVE, ki prevzema bistvene komponente krožnosti in jih vključuje v šestih dejanjih: regeneracija, delitev, optimizacija, cikel, virtualnost in izmenjava (Mckinsey& Company, 2016).

3. Metodološki pristop k ocenjevanju strategij

Strategije partnerjev so bile ocenjene s pomočjo **Rezultata 4.1.1: Paket ocenjevanja: Okvir za ocenjevanje strategij** (The Energy and Water Agency , 2021b). Paket ocenjevanja je sestavljen iz dveh ločenih dokumentov, ki sta: "Okvirno poročilo ocenjevanja strategije" in "Model kratkega povzetka strategije". Ocenjevanje poteka po strukturiranem in formativnem pristopu z namenom, da osnutek strategije pridobi večjo vrednost in učinkovitost (formiranje se začne z **D3.1.1: Operativni model**). Ta postopek ocenjevanja najprej priskrbi **Povzetek** vsake strategije, tako da na kratko predstavi kontekst strategije v smislu trenutnega stanja turističnega sektorja in njegove krožnosti z opisom trenutnega stanja vsakega od stebrov projekta INCIRCLE.

Izvede se **analiza vrzeli** glede na dva glavna vidika ugotavljanja razlik:

1. med skupno vizijo, splošnimi in konkretnimi cilji, kot so opredeljeni v strategiji INCIRCLE ter relevantno obstoječo politiko na ozemlju partnerja, in
2. med ukrepi projekta INCIRCLE, določenimi v strategiji (kot so obdelani v kratkem povzetku strategije) in nameni strategije.

Ta pristop zagotavlja, da se vrzeli, ki ostajajo nerešene v strategiji INCIRCLE, opredelijo v okviru primerjave strategije z ustreznimi politikami na partnerskem ozemlju in tudi s potrebami ozemlja, ugotovljenimi v danem kontekstu, ter prek posvetovanj z zainteresiranimi stranmi. To se izvede na ravni vsakega stebra projekta INCIRCLE (za bolj poglobljeno razlago analize vrzeli glejte Rezultat 4.1.2: *Zbirka poročil o ocenjevanju regionalnih/nacionalnih strategij*).

Stroški ukrepov INCIRCLE, ki so razčlenjeni glede na stebre INCIRCLE (voda, energija, odpadki, mobilnost in horizontalni pristop) in pet načel projekta INCIRCLE (zmanjševanje, regeneracija, premislek, inovativnost in prevrednotenje), se pridobijo iz strategije. Opozoriti je treba, da je po eni strani lahko strošek številnih ukrepov podcenjen, ker informacije o stroških morda niso na voljo, po drugi strani pa so lahko stroški drugih ukrepov precenjeni, ker so predvideni za ukrepe, ki niso specifični za turistični sektor. Konkretno za primer precenjenosti povejmo, da se lahko stroški nanašajo celoten proračun, dodeljen za takšne ukrepe, ki se na splošno nanašajo na infrastrukturne naložbe, ki se običajno izvajajo v korist vseh sektorjev na ozemlju in niso nujno specifične za turistični sektor.

Naslednji korak v tem procesu ocenjevanja je **izračun krožnosti strategije**, izveden v skladu z zahtevami revidiranega okvira ocenjevanja strategije (The Energy and Water Agency , 2021b). Omenjeni okvir uporablja različne metrike in ukrepe za testiranje krožnosti strategij INCIRCLE. Okvir opredeljuje za vsako od petih načel INCIRCLE pet metrik, od katerih se vsaka osredotoča na posamezen steber. Metrike se nanašajo na omogočitevna normativna vprašanja, ki ocenjujejo prisotnost ali odsotnost ustreznih ukrepov v strategiji, pri čemer vsaka metrika obsega pet tipov ukrepov v podporo ocenjevanja strategije. V ocenjevalnem okviru je opredeljenih skupno 125 tipov ukrepov, ki so enakomerno porazdeljeni po petih stebrih. Celoten seznam tipov ukrepov, opredeljenih v ocenjevalnem okviru, je na voljo v Prilogi A tega dokumenta. Razvrščeni so po stebrih in oštevilčeni od 1 do 25 po istem vrstnem redu, kot so prikazani v poročilu ocenjevalnega okvira. Poleg tega je v Prilogi B na voljo vizualni prikaz teh ukrepov.

25 tipov ukrepov v okviru vsakega stebra je ključnega pomena za izračun krožnosti strategij, saj zagotavljajo osnovo za dodeljevanje točk ukrepom INCIRCLE za partnersko ozemlje. Vsaka vrsta ukrepa dobi oceno, ki je glede

na zahteve posameznega tipa ukrepa izražena kot **0, 1 ali 2**. Poleg tega so vsaki posamezni metriki dodeljeni ponderji, tako da je tipom ukrepov, ki spadajo k stebrom za vodo, energijo, odpadke in mobilnost, dodeljen **ponder 2**, medtem ko je horizontalnim ukrepom dodeljen **ponder 4** zaradi relativno večjega pomena za doseganje krožnosti strategije.

Na ta način se vsaki strategiji dodeli skupni rezultat (score), ki se izračuna s spodnjo enačbo:

$$\text{Skupni rezultat} = \sum_{n=1}^5 \text{Rezultat}_{\text{Načelo}}$$

Enačba 1

Pri tem se rezultat (score) po vsakem načelu, ki zajema 5 stebrov (voda, energija, odpadki, mobilnost in horizontalni pristop), pridobi na naslednji način:

$$\text{Rezultat}_{\text{Načelo}} = \sum_{n=1}^5 \left(\frac{\sum_{n=1}^x W_{\text{Metrika}} \times R_{\text{Tip ukrepa}}}{x} \right)$$

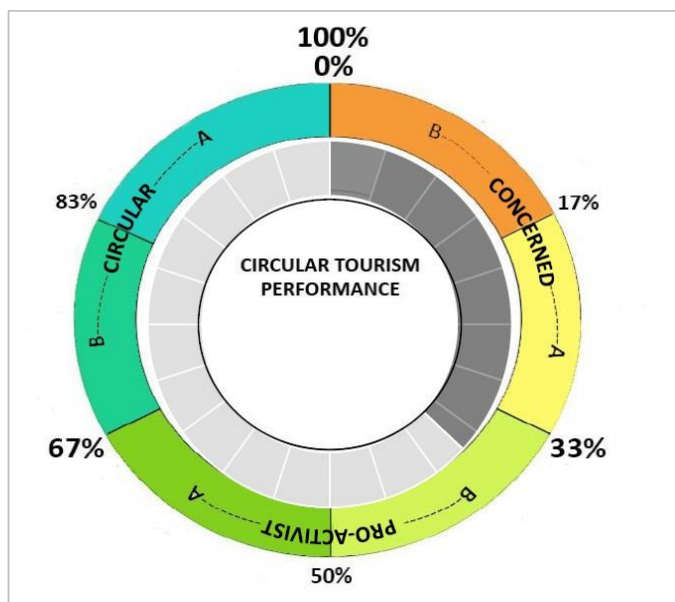
Enačba 2

Kjer: **W** = ponder,
R = ocena (rating), in
x = število predlaganih ukrepov.

Vsaka strategija lahko dobi največ 24 točk za vsako posamezno načelo, vsega skupaj pa največ 120 točk. Končni globalni rezultat je izražen v odstotkih glede na maksimalno število točk (120). Razvrščen je tudi glede na klasifikacijo uspešnosti krožnega turizma, kot je določeno v delovnem sklopu 3, Rezultat 3.5.3 (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), kot je prikazano na sliki 1.

Slika 1. Klasifikacije uspešnosti krožnega turizma, kot jih opredeljuje SSSA

Vir: Rezultat INCIRCLE 3.5.3: 10 Poročila o oceni trenutnega stanja krožnega turizma na partnerskih območjih, Sant' Anna School of Advanced Studies (2020).

V skladu z zahtevami opredeljenega ocenjevalnega okvira so ukrepi strategije INCIRCLE ovrednoteni s/z:

1. mapiranjem vsakega ukrepa strategije glede na tipe ukrepov v ocenjevalnem okviru, s tem da se vsak ukrep strategije poveže z elementi tipov ukrepov;
2. dodelitvijo ocene (rating) vsakemu ukrepu v skladu z zahtevami ujemajočega tipa ukrepa in dodelitvijo ustreznega ponderja glede na steber ukrepa; in
3. izračunom rezultata (score) z uporabo zgornje enačbe 2, ki se nato vnese v enačbo 1, da se določi skupni rezultat strategije.

Na podlagi enačb 1 in 2 – v skladu s posodobljenim ocenjevalnim okvirom – strategija lahko doseže najvišji rezultat 120, če je predlagala vsaj en ukrep v okviru vsakega stebra in vsakega načela. Če strategija predlaga različno število ukrepov v okviru vsakega stebra in s tem vsakega načela, se rezultat (score) omenjenega načela izračuna glede na število prisotnih ukrepov. Ta pristop zmanjšuje izkrivljanje glede števila ukrepov za vsak steber, kjer se rezultat (score) izračuna na podlagi dejanskega števila ukrepov. Poleg tega lahko vsaka strategija pridobi največ 40 točk za horizontalni steber in največ 20 točk za vsakega od ostalih posameznih stebrov (voda, energija, odpadki in mobilnost).

V skladu s tem pristopom se vsak ukrep posamezne strategije mapira z elementi tipov ukrepov v okviru ustreznega stebra. To pomeni, da se pri ocenjevanju ukrepov strategije postavi pod vprašaj razporeditev ukrepov po stebrih, ki je bila izvedena v kratkem povzetku strategije, da se oceni, ali ukrep jasno ustreza opredelitvi stebra. Razume se, da med stebri obstajajo kritične medsebojne povezave, tako da imajo dejavnosti ukrepov, sprejetih v okviru enega stebra, neposredne ali posredne učinke na druge stebre. Da se lahko oceni razvrstitev ukrepov po petih stebrih INCIRCLE, to ocenjevanje strategije opredeljuje različna področja kritičnih potreb, na

katera lahko odgovarjajo ukrepi strategije v okviru vsakega stebra. Ta področja, ki izhajajo iz pregleda razpoložljive dokumentacije za projekt INCIRCLE in nadaljnjih raziskav, so predstavljena v preglednici 1.

Preglednica 1. Področja kritičnih potreb za vsak stebel INCIRCLE

Vir: Temelji na avtorjevi interpretaciji stebrov INCIRCLE. Rezultat INCIRCLE 4.1.2: Zbirka poročil o ocenjevanju regionalnih/nacionalnih strategij, Agencija za energijo in vodo (2021).

Stebel	Ustrezna področja, ki jih morajo obravnavati ukrepi, upoštevajoč vidik povpraševanja in ponudbe
Voda	Upravljanje povpraševanja po vodi, optimizacija rabe vode, ohranjanje in regeneracija virov oskrbe z vodo, predelava odpadnih voda in alternativni sistemi za pridobivanje vode
Energija	Upravljanje povpraševanja po energiji in optimizacija rabe energije, diverzifikacija virov oskrbe z energijo in razvoj sistemov obnovljivih virov energije za reševanje izzivov porabe energije, zlasti v stavbah, za razsvetlavo, ogrevanje, hlajenje zraka, ogrevanje vode in kuhanje
Odpadki	Zmanjšanje nastajanja odpadkov pri viru, optimizacija ločevanja odpadkov, zmanjšanje odlaganja odpadkov na odlagališčih ter predelava materiala in energije
Mobilnost	Razvoj trajnostnih prometnih rešitev in podporne infrastrukture ter razvoj raznih sistemov javnega prometa
Horizontalni pristop	Upravljanje kritičnih povezav med stebri in ekosistemskimi storitvami z integriranimi rešitvami za medsektorska vprašanja, vključno z blaženjem podnebnih sprememb in prilagajanjem nanje, razvojem celostnega upravljanja in zaščite naravnih habitatov itd.

Ocenjevanje strategij izpeljuje poenostavljene, a jasne opredelitve petih načel, ki temeljijo na definicijah v D3.3.1: Nabor krožnih turističnih kazalnikov INCIRCLE (Preglednica 2).

Preglednica 2. Definicije petih načel INCIRCLE

Vir: Rezultat INCIRCLE 3.3.1: Nabor krožnih turističnih kazalnikov INCIRCLE, Sant' Anna School of Advanced Studies (2020).

Načelo	Zmanjševanje
Definicija	Načelo zmanjševanja se osredotoča predvsem na naravni kapital. Od nosilcev odločitev zahteva – tako na ravni turistične destinacije kot na ravni turistične industrije – da čim bolj povečajo učinkovitost, produktivnost in intenzivnost virov. Načelo zmanjševanja spodbuja premik k dematerializaciji in uporabi obnovljivih virov, sekundarnih surovin in stranskih proizvodov. Uresničevanje tega načela je močno podprto z zaprtimi cikli. Ena od ključnih strategij za zmanjševanje je tudi industrijska simbioza. Uresničevanje načela zmanjševanja zahteva močno angažiranost zainteresiranih strani, med katerimi so tako neposredni akterji (tj. nosilci odločanja o turistični destinaciji in turistični industriji) kot tudi posredni akterji (t.j. deležniki turistične destinacije in turistične industrije), ki sodelujejo pri upravljanju turistične destinacije in turistične industrije. Sodelovanje med različnimi akterji in kapitali je skratka temeljni vzvod za uresničevanje načela zmanjševanja. V tej perspektivi je skupaj z naravo in močjo vezi med zainteresiranimi stranmi ključnega pomena tudi kakovost mreže, vzpostavljene v okviru določene turistične destinacije.
Načelo	Regeneracija
Definicija	Za izvajanje načela regeneracije je treba sprejeti celostno in sistemsko vizijo za integrirano upravljanje vseh kapitalov. To načelo namreč vključuje vse obravnavane kapitalne (tj. naravne, družbene, zgrajene, človeške) in v ravnotežju med njimi najde svojo izpolnitev. Z vidika naravnega kapitala načelo regeneracije zahteva, da nosilci odločitev na ravni turistične destinacije in na ravni turistične industrije skrbijo za obnavljanje in regeneracijo okoljskih dobrin. Okoljske dobrine

	<p> vključujejo abiotске dejavnike in tokove ter ekosistemske dobrine in storitve. Obnavljanje pomeni vračanje nečesa v prejšnje dobro stanje. Regeneracija pomeni izboljševanje določenega kraja oziroma sistema, zlasti tako, da postaja bolj aktiven ali uspešen. Če pogledamo na lokalno skupnost z vidika ustvarjanja skupnih vrednot in skupne vizije, se dejansko odprejo poti za regeneracijo posameznikov in družbe. Takšno gledanje torej spodbuja dobro počutje ljudi, trajnostni razvoj, ki temelji na lokalnem znanju in zaupanju, ter na skupnosti temelječe in kompleksne strukture upravljanja. Načelo regeneracije od nosilcev odločanja zahteva, da si svoj družbeno-ekonomski sistem zamišljajo kot ekološko-družbeno-ekonomski sistem.</p>
Načelo	Premislek
Definicija	<p> Načelo ponovnega premisleka zahteva, da nosilci odločanja drastično zavrnejo linearni pristop in sprejmejo nov način razmišljanja o procesih upravljanja virov z istočasnim upoštevanjem različnih vrst kapitala. Načrtovanje je – skupaj s pristopom življenjskega cikla – v središču tega novega načina razmišljanja. Izvajanje načela ponovnega premisleka zahteva integrirane in sodelovalne postopke odločanja. Uresničevanje načela ponovnega premisleka temelji na močnem zavedanju o vplivu, ki ga imajo odločitve na različne kapitalske vire v vseh fazah življenjskega cikla izdelkov in storitev. Zavedanje o tovrstnih vplivih prispeva k sprejemanju odgovornih odločitev in povečuje občutek odgovornosti. Potreba po zavedanju o vplivih zahteva, da se poskrbi za razpoložljivost informacij in ustrezne postopke upravljanja informacij. Nove tehnologije, internet stvari, sledljivost in masovni podatki lahko podpirajo izvajanje tega načela. Storitvizacija, soustvarjanje, soupravljanje, deljenje in masovno prilagajanje izdelkov lahko vodijo do novega načina razmišljanja.</p>
Načelo	Inovativnost
Definicija	<p> Načelo inovativnosti od odločevalcev zahteva, da delujejo inovativno. Inovativnost se nanaša na uporabo novih idej ali metod. Tovrstna naravnost se izraža na zelo različnih področjih delovanja, kot so na primer področja tehnologije, organizacije, materialov, izdelkov, storitev, operativnih postopkov, pa tudi na družbeni ravni. Družbene inovacije se nanašajo na nove rešitve, ki odgovarjajo na družbene potrebe in obenem vodijo k novim ali izboljšanim zmogljivostim in odnosom ter k boljši uporabi sredstev in virov. Lahko torej rečemo, da so socialne inovacije dobre za družbo, hkrati pa tudi krepijo sposobnost družbe za ukrepanje. Uresničevanje tega načela je močno olajšano, če obstaja sprejemljivost za spremembe, in temelji na sodelovanju med deležniki in prebivalstvom. Načelo inovativnosti je v interakciji z vsemi drugimi načeli modela in jih podpira.</p>
Načelo	Prevrednotenje
Definicija	<p> Načelo prevrednotenja se nanaša na sposobnost odločevalcev, da v različnih gospodarskih ciklih ohranjajo vrednost virov in proizvodov. To sposobnost je mogoče podpreti z različnimi postopki, kot so na primer vzdrževanje, popravila, ponovna uporaba, sprememba namena, obnova, predelava, prenova, adaptacija, recikliranje, oživitve. To načelo še posebej zahteva izboljšanje celovite zmogljivosti ciklov za nadgradnjo (upcycling). Nadgradnja (upcycling) se nanaša na ponovno uporabo na tak način, da se ustvari izdelek višje kakovosti ali vrednosti od izvirnika. Konkretno se nadgradnja (upcycling) lahko nanaša na proces pretvorbe sekundarnih surovin/stranskih proizvodov v nove materiale, komponente ali izdelke boljše kakovosti, izboljšane funkcionalnosti in/ali višje vrednosti. K uresničevanju tega načela pripomoreta sodelovanje in integrirano upravljanje različnih virov.</p>

V skladu z zgoraj opisano metodo se vsi ukrepi, predvideni v strategiji partnerja, ocenijo z ustreznim številom točk. Ukrepi, ki spadajo v katerega od spodnjih treh primerov, se točkujejo na naslednji način:

1. Če je določen ukrep strategije razvrščen v steber, ki ne ustreza zahtevam stebra, opisanim v zgornji preglednici 1, se prenese v ustrežnejši steber in točkuje v njegovem okviru. Zaradi preprostosti in doslednosti se torej ukrep razvrsti v določen steber, če se njegov cilj primarno nanaša na področje potreb tega stebra. V horizontalnem stebru se od ukrepov pričakuje, da upravljajo z viri kolektivno za medsektorsko korist turističnega sektorja.

2. Če je isti ukrep naveden v različnih razdelkih istega stebra, se točke dodelijo enkrat, če ukrep izpolnjuje zahteve samo enega tipa ukrepa.
3. Če je isti ukrep naveden v več stebrih, vključno s horizontalnim:
 - se točke najprej dodelijo v okviru najbolj relevantnega stebra glede na področja kritičnih potreb, opredeljena v zgornji preglednici 1, in
 - se dodelijo še druge točke v okviru horizontalnega stebra, če ukrep očitno kaže, da uporablja celosten pristop k turističnemu sektorju, torej pristop, ki obravnava vsaj dva različna stebra (npr. odpadki – naravno okolje ali odpadki – pridelava hrane itd.).

Če povezava med ciljem ukrepa in razvrstitvijo ukrepa glede na načelo(-a) INCIRCLE ni očitno jasna, se predlaga revidirana klasifikacija v skladu z definicijami v zgornji preglednici 2. Zaradi preprostosti in doslednosti se razvrstitev ukrepov glede na načela izvede na podlagi njihovega primarnega cilja. Vendar ta razvrstitev nima nobenega vpliva na končni skupni rezultat (score) strategije.

Izdelana je bila okvirna matrika za ocenjevanje vsakega izmed ukrepov strategije, ki je na voljo v okviru petih stebrov v modelu kratkega povzetka strategije (**D4.1.1: Paket ocenjevanja: Ocena vrednotenja strategije**), ki uporablja zgoraj opisano metodo. Za vsak steber se izdelata matrika, ki za vsak ukrep navaja predlagano načelo, vrsto ukrepa, rezultat (score) in razlago/utemeljitev izpeljave rezultata. Pet matrik za 5 različnih strategij INCIRCLE je na voljo v Prilogah C–G razdelka **D4.1.2: Zbirka poročil o ocenjevanju regionalnih/nacionalnih strategij**. Rezultati, pridobljeni s temi matrikami, se nato združijo po stebrih in po načelih, da se izpelje končni rezultat krožnosti za strategijo.

Končno se za strategijo oblikujejo "**Priporočila in dolgoročna izvedljivost**", kar je namenjeno krepitvi vrednosti in učinkovitosti strategije. Priporočila se oblikujejo z namenom odprave vrzeli, ki so bile ugotovljene v strategiji, ter za izboljšanje njene dolgoročne vzdržnosti in učinkovitosti – s premagovanjem ovir za dolgoročno uspešnost in izkoriščanjem ključnih dejavnikov uspeha.

4. Ocenjevanje strategij

4.1. Albanija

Albanija je država jugovzhodne Evrope s površino 28.748 km², ki meji na Črno goro na severozahodu, Kosovo na severovzhodu, Severno Makedonijo na vzhodu ter Grčijo na jugu in jugovzhodu. Na zahodu država meji na Jadransko morje, na jugu pa na Jonsko morje. (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021). Leta 2018 so se turistični tokovi gibali od 1,5 milijona obiskovalcev na mesec poleti (julija in avgusta) do približno 200.000 obiskovalcev na mesec v zimski sezoni. Med letoma 2012 in 2018 je bilo povprečno število tujih obiskovalcev v Albaniji 4,7 milijona letno, z letnim 12 % porastom. Te tokove obiskovalcev je treba dodati albanskemu prebivalstvu, ki je leta 2018 znašalo skoraj 2,9 milijona (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Geografske, kulturne in zgodovinske znamenitosti vzdolž albanske obale določajo glavni turistični produkt ozemlja, zato je turistična industrija pretežno sezonske narave. (Nordic Trade Association Albania, 2020). Sončne plaže na albanski obali so dejansko glavna atrakcija obalnega turizma. Druge turistične atrakcije predstavljajo naravna in podeželska območja v Albaniji, ki nudijo priložnosti za razvoj podeželskega, gorskega in ekološkega turizma ter dejavnosti na prostem. Prireditveni in poslovni turizem sta, čeprav manj izrazita, še dva tipa albanske turistične ponudbe. Pomorski turizem je kljub močnemu potencialu za razvoj še vedno v povojih predvsem zaradi pomanjkanja infrastrukture, ki bi omogočala razvoj tržnih segmentov plovbe z jahtami, jadranja in križarjenja. (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Socialno-ekonomski razvoj države med drugim ovira slaba infrastruktura, zaradi česar je treba odpraviti infrastrukturne vrzeli, zlasti na področju vode, odpadkov in transporta. Kljub temu je turistični sektor pred pandemijo COVID-19 pridobival zagon, saj je v obdobju od 2012 do 2018 zabeležil okoli 12-odstotno letno rast obiska turistov, skupno pa je državo leta 2018 obiskalo 5,93 milijona tujih obiskovalcev. Dejansko se opaža, da je turistični sektor eden izmed glavnih dejavnikov, ki prispeva k razvoju nacionalnega gospodarstva z neposrednim in posrednim prispevkom sektorja, ki predstavlja približno 26,2 % nacionalnega bruto domačega proizvoda (BDP). (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Dokument strategije ugotavlja, da albanska obala vključuje najbolj iskane turistične atrakcije, tako da plaže in geografske posebnosti po celotni obali predstavljajo glavni turistični produkt, ki ga trenutno ponuja Albanija. To pomeni veliko povpraševanje po sezonskem obalnem turizmu, ki na višku sezone ustvarja okrog 1,5 milijona turističnih obiskov (leta 2018), ki se dodajo 2,9 milijonom prebivalcev. Turistični sektor je v obdobju od 2012 do 2018 zabeležil porast turističnih obiskov za okoli 12 % na leto in velja za enega od glavnih dejavnikov, ki prispeva k razvoju nacionalnega gospodarstva. Če namreč skupaj upoštevamo tako neposredni kot posredni doprinos sektorja, dejavnost v turističnem sektorju predstavlja približno 26,2 % BDP. Zaradi gospodarske odvisnosti Albanije od turizma je postala Albanija izjemno ranljiva za pandemijo COVID-19. Vendar se pričakuje, da si bo sektor opomogel do leta 2024 in še naprej postopoma rasel za približno 6 % na leto vsaj do leta 2030.

Strategija INCIRCLE predstavlja pregled gospodarskega stanja države; za to stanje so značilne velike pomanjkljivosti v razvoju kritičnih infrastrukturnih zmogljivosti, predvsem na področju vodne oskrbe, transporta in odpadkov, kar posledično omejuje možnosti gospodarskega in družbenega razvoja na vseh področjih. Obstoječe stanje posameznih stebrov projekta INCIRCLE je povzeto spodaj:

Voda: Vodovodno distribucijsko omrežje dosega le 80 % prebivalstva Albanije, kljub temu, da so vodni viri bogati in zadoščajo za oskrbo celotnega prebivalstva. Kar zadeva omrežje za zbiranje odpadnih vod, je na čistilne naprave priključenih le 53 % prebivalstva, še huje pa je, da zmogljivosti čistilnih naprav pokrivajo le 15 % prebivalstva.

Mobilnost: Albanija ima pomanjkljive povezave z drugimi kontinenti zaradi omejenih letališč v državi in železnice, ki ne deluje več. Kar zadeva pomorski promet, država nima potrebne infrastrukture za razvoj trga plovbe z jahtami in križarjenja, zaradi česar Albanija izgublja priložnosti za povečanje turističnih segmentov visoke vrednosti. Področje elektromobilnosti je v Albaniji še vedno novo, zato še vedno manjka ustrezna infrastruktura za polnjenje baterij.

Energija: Albanija je pri proizvodnji električne energije odvisna od vodne energije, zaradi česar je izpostavljena tveganjem zaradi podnebnih sprememb, ki lahko povzročajo dolgotrajne suše in upadanje pretoka rek. Zato obstaja velika potreba po diverzifikaciji albanskih virov energije, vključno z izkoriščanjem obnovljivega vira sončne energije. Še en zaskrbljujoč vidik albanskega energetskega sektorja so izgube pri prenosu in distribuciji električne energije, ki dosegajo kar 23 % njene proizvodnje.

Odpadki: Glede odpadkov je značilna pomanjkljiva in neprimerna infrastruktura za ustrezno ravnanje z odpadki, ki pretežno temelji na odlaganju trdnih komunalnih odpadkov na odlagališča.

Albanija je uresničila napredek, čeprav omejen, v smislu uskladitve svoje politike in zakonodaje s pravnim redom EU. Krožna gospodarska politika se odraža v številnih albanskih strategijah, ki v svoje okvire vključujejo vidike krožnosti. To je zapisano v različnih političnih dokumentih, vključno z nacionalno strategijo za trajnostni razvoj turizma 2019–2023 ter drugimi dolgoročnimi strategijami in načrti, ki se nanašajo specifično na različne sektorje vode, energije, odpadkov in mobilnosti. Vendar pa so še vedno potrebna krepka prizadevanja za izvajanje in uveljavljanje politik, zlasti na področju odpadkov, vode, kakovosti zraka in podnebnih sprememb.

Ne glede na to ima Albanija finančno podporo s strani EBRD in EU, kar prispeva h krepitvi konkurenčnosti albanskega turističnega sektorja. Ta podpora je koristna zaradi sofinanciranja za turizem pomembne infrastrukture, kot so izboljšave cest, vodovodne in kanalizacijske napeljave ter posodobitev komunalne infrastrukture, pa tudi za izvajanje projektov obnove in razvoja kulturnih in naravnih znamenitosti v državi. Podpora je namenjena tudi tehnični pomoči in storitvam usposabljanja z namenom izboljšav glede lokalnih turističnih standardov, zagotavljanja sodelovanje žensk v albanski turistični vrednostni verigi ter posredovanja znanja in izkušenj malim in srednje velikim podjetjem.

Iz zgornjega konteksta o splošnem prizadevanju Albanije za krožnost je mogoče razumeti, da se Albanija kot turistična destinacija zaveda vloge krožnega gospodarstva v turističnem sektorju kot vzvoda za gospodarski razvoj ter obnovo in regeneracijo okolja. Albanija je dejansko že na poti k svojemu krožnemu gospodarskemu razvoju. Glavna delovna področja, opredeljena za albansko strategijo INCIRCLE, se nanašajo na odpravljanje že ugotovljenih ozkih grl za razvoj krožnega turizma. Poleg tega ima Albanija kot turistična destinacija priložnost, da poveča ozaveščenost svojega prebivalstva in svojih podjetij o pomembnih vidikih krožnosti, ki so ključnega pomena za podporo učinkovite tranzicije h krožnosti in se zato upoštevajo pri oblikovanju strategije.

Kot rezultat analize razmer in posvetovalnega postopka so opredeljeni štirje cilji strategije INCIRCLE, in sicer:

- i. »Prehod na bolj zelen, pametnejši in odpornejši sistem mobilnosti z ublažitvijo negativnih učinkov sedanjega prometnega sistema na okolje, varnost, mobilnost in biotsko raznovrstnost;
- ii. Spodbujati izkoriščanje pomembnih obnovljivih virov energije, zlasti hidroelektrarn, ter virov biomase in biogoriv;
- iii. Ekološko ravnanje z odpadki s preprečevanjem in zmanjševanjem nastajanja odpadkov ter zmanjševanjem negativnih vplivov nastajanja odpadkov prek izboljšav sistema ravnanja z odpadki in učinkovite rabe virov ter zmanjševanja splošnih negativnih vplivov iz rabe virov;
- iv. Izboljšanje učinkovitosti in kakovosti storitev oskrbe z vodo in kanalizacije«.

Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v albanski strategiji; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije.

Preglednica 3. Ukrepi INCIRCLE za Albanijo, ki se nanašajo na vodni steber
Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Albanijo

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi, usmerjeni k učinkoviti rabi vode/upravljanju povpraševanja po vodi	1	Razširiti dostop do omrežja za varno in kakovostno oskrbo prebivalstva z vodo
	2	Razširiti dostop prebivalstva do priključitve na kanalizacijski sistem
	3	Uskladitev nacionalnega pravnega okvira glede oskrbe z vodo in kanalizacije z direktivami EU o vodah (WFD itd.)
Drugi ustrezni ukrepi	1	Povečanje odstotka prebivalstva, priključenega na naprave za čiščenje vode, prek razvoja nacionalne strategije upravljanja s kanalizacijo
	2	Načrtovanje in financiranje prednostnih projektov z vidika investicij na področju oskrbe z vodo in kanalizacije v obalnih turističnih območjih

Preglednica 4. Ukrepi INCIRCLE za Albanijo, ki se nanašajo na energetske steber
Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Albanijo

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za razvoj sistemov obnovljivih virov energije	1	Ustanovitev namenske agencije za obnovljive vire energije
	2	Priprava pravilnika o toploti in ustrežajočega širšega normativnega okvira
	3	Ozaveščanje javnosti o prednostih obnovljivih virov energije
	4	Krepitev podpornih mehanizmov za uporabo obnovljivih virov energije

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo ogrevanja in hlajenja v turističnih obratih	1	Priprava pravilnika o toploti in ustrežajočega širšega normativnega okvira

Preglednica 5. Ukrepi INCIRCLE za Albanijo, ki se nanašajo na steber ravnanja z odpadki
Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Albanijo

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo praks ločevanja odpadkov in recikliranja	1	Posodobiti zakon o celostnem ravnanju z odpadki v Albaniji
	2	Izdelava popolnih krajevnih načrtov celostnega ravnanja z odpadki in občinskih predpisov v vseh občinah ter njihova potrditev v občinskih svetih
	3	Priprava načrta ravnanja z embalažnimi odpadki in programa preprečevanja nastajanja odpadkov v podporo izvajanju Strateške politike celostnega ravnanja z odpadki in akcijskega načrta
	4	Organiziranje letnih kampanj za ozaveščanje "Let's do It", ki spodbujajo okoljsko odgovorno vedenje za zmanjšanje odpadkov, ponovno uporabo in recikliranje
Ukrepi, usmerjeni k intenzivnejšemu zmanjševanju nastajanja odpadkov pri viru	1	Posodobiti zakon o celostnem ravnanju z odpadki v Albaniji
	2	Izdelava popolnih krajevnih načrtov celostnega ravnanja z odpadki in občinskih predpisov v vseh občinah ter njihova potrditev v občinskih svetih
	3	Priprava načrta ravnanja z embalažnimi odpadki in programa preprečevanja nastajanja odpadkov v podporo izvajanju Strateške politike celostnega ravnanja z odpadki in akcijskega načrta
	4	Priprava in izvajanje "Zelenega javnega naročanja" v Albaniji*
Drugi ustrezni ukrepi	1	Vzpostavitev sistema za dokumentiranje, obveščanje in izdelovanje statistike o nastajanju, prevažanju in obdelavi odpadkov na državni in lokalni ravni

* Ugotavlja se, da je primernejša uvrstitev ukrepa v okviru horizontalnega stebra, saj ima širši obseg.

Preglednica 6. Ukrepi INCIRCLE za Albanijo, ki se nanašajo na steber mobilnosti
Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Albanijo

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za spodbujanje razvoja trajnostnih prometnih rešitev	1	Podaljšanje sprehajališč in kolesarskih stez, bodisi za povezavo albanskih turističnih središč in plaž bodisi v mestnih središčih in atraktivnih krajih
	2	Oblikovati okvirne zakonske pogoje glede nameščanja zasebnih in javnih polnilnic za električna vozila
	3	Razviti in izvajati dolgoročni načrt za infrastrukturno omrežje polnilnih postaj, vključno z namestitvijo hitrih polnilnih postaj na glavnih cestnih povezavah v Albaniji

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
	4	Ukrepi za ozaveščanje javnosti, usmerjeni k širjenju znanja o električnih vozilih in njihovih koristih. Predlogi za nacionalne in lokalne (finančne in nefinančne) spodbude za vzpostavljanje krožne mobilnosti, ki naj bi služile spodbujanju širše uporabe električnih vozil
Ukrepi za spodbujanje razvoja infrastrukture, ki je potrebna za omogočanje trajnostnih prometnih rešitev	1	Podaljšanje sprehajališč in kolesarskih stez, bodisi za povezavo albanskih turističnih središč in plaž bodisi v mestnih središčih in atraktivnih krajih
	2	Oblikovati okvirne zakonske pogoje glede nameščanja zasebnih in javnih polnilnic za električna vozila
	3	Razviti in izvajati dolgoročni načrt za infrastrukturno omrežje polnilnih postaj, vključno z namestitvijo hitrih polnilnih postaj na glavnih cestnih povezavah v Albaniji

Preglednica 7. Ukrepi INCIRCLE za Albanijo, ki se nanašajo na horizontalni steber
Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Albanijo

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Pristop "nexus", ki povezuje štiri stebre INCIRCLE	1	Oblikovati okvirne zakonske pogoje glede nameščanja zasebnih in javnih polnilnic za električna vozila
	2	Razviti in izvajati dolgoročni načrt za infrastrukturno omrežje polnilnih postaj, vključno z namestitvijo hitrih polnilnih postaj na glavnih cestnih povezavah v Albaniji
	3	Ustanovitev namenske agencije za obnovljive vire energije
	4	Priprava in izvajanje "Zelenega javnega naročanja" v Albaniji
Povezovanje turizma z naravnimi območji in okoliškimi skupnostmi	1	Podaljšanje sprehajališč in kolesarskih stez, bodisi za povezavo albanskih turističnih središč in plaž bodisi v mestnih središčih in atraktivnih krajih
	2	Krepitev podpornih mehanizmov za razvoj obnovljivih virov energije
	3	Priprava in izvajanje "Zelenega javnega naročanja" v Albaniji
	4	Organiziranje letnih kampanj za ozaveščanje "Let's do It", ki spodbujajo okoljsko odgovorno vedenje za zmanjšanje odpadkov, ponovno uporabo in recikliranje
	5	Načrtovanje in financiranje prednostnih projektov z vidika investicij na področju oskrbe z vodo in kanalizacije v obalnih turističnih območjih
Posvetovanje in ozaveščanje	1	Ukrepi za ozaveščanje javnosti, usmerjeni k širjenju znanja o električnih vozilih in njihovih koristih. Predlogi za nacionalne in lokalne (finančne in nefinančne) spodbude za vzpostavljanje krožne mobilnosti, ki naj bi služile spodbujanju širše uporabe električnih vozil
	2	Ozaveščanje javnosti o prednostih obnovljivih virov energije
	3	Posodobiti zakon o celostnem ravnanju z odpadki v Albaniji

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
	4	Priprava načrta ravnanja z embalažnimi odpadki in programa preprečevanja nastajanja odpadkov v podporo izvajanju Strateške politike celostnega ravnanja z odpadki in akcijskega načrta
	5	Priprava in izvajanje "Zelenega javnega naročanja" v Albaniji
Raziskovanje in inovacije	1	Podaljšanje sprehajališč in kolesarskih stez, bodisi za povezavo albanskih turističnih središč in plaž bodisi v mestnih središčih in atraktivnih krajih
	2	Ukrepi za ozaveščanje javnosti, usmerjeni k širjenju znanja o električnih vozilih in njihovih koristih. Predlogi za nacionalne in lokalne (finančne in nefinančne) spodbude za vzpostavljanje krožne mobilnosti, ki naj bi služile spodbujanju širše uporabe električnih vozil
	3	Priprava pravilnika o toploti in ustrežajočega širšega normativnega okvira
	4	Krepitev podpornih mehanizmov za razvoj obnovljivih virov energije
	5	Načrtovanje in financiranje prednostnih projektov z vidika investicij na področju oskrbe z vodo in kanalizacije v obalnih turističnih območjih
Celovito oblikovanje politike	1	Podaljšanje sprehajališč in kolesarskih stez, bodisi za povezavo albanskih turističnih središč in plaž bodisi v mestnih središčih in atraktivnih krajih
	2	Priprava pravilnika o toploti in ustrežajočega širšega normativnega okvira
	3	Krepitev podpornih mehanizmov za uporabo obnovljivih virov energije
	4	Organiziranje letnih kampanj za ozaveščanje "Let's do It", ki spodbujajo okoljsko odgovorno vedenje za zmanjšanje odpadkov, ponovno uporabo in recikliranje
	5	Načrtovanje in financiranje prednostnih projektov z vidika investicij na področju oskrbe z vodo in kanalizacije v obalnih turističnih območjih

4.1.1. Rezultati strategije - Albanija

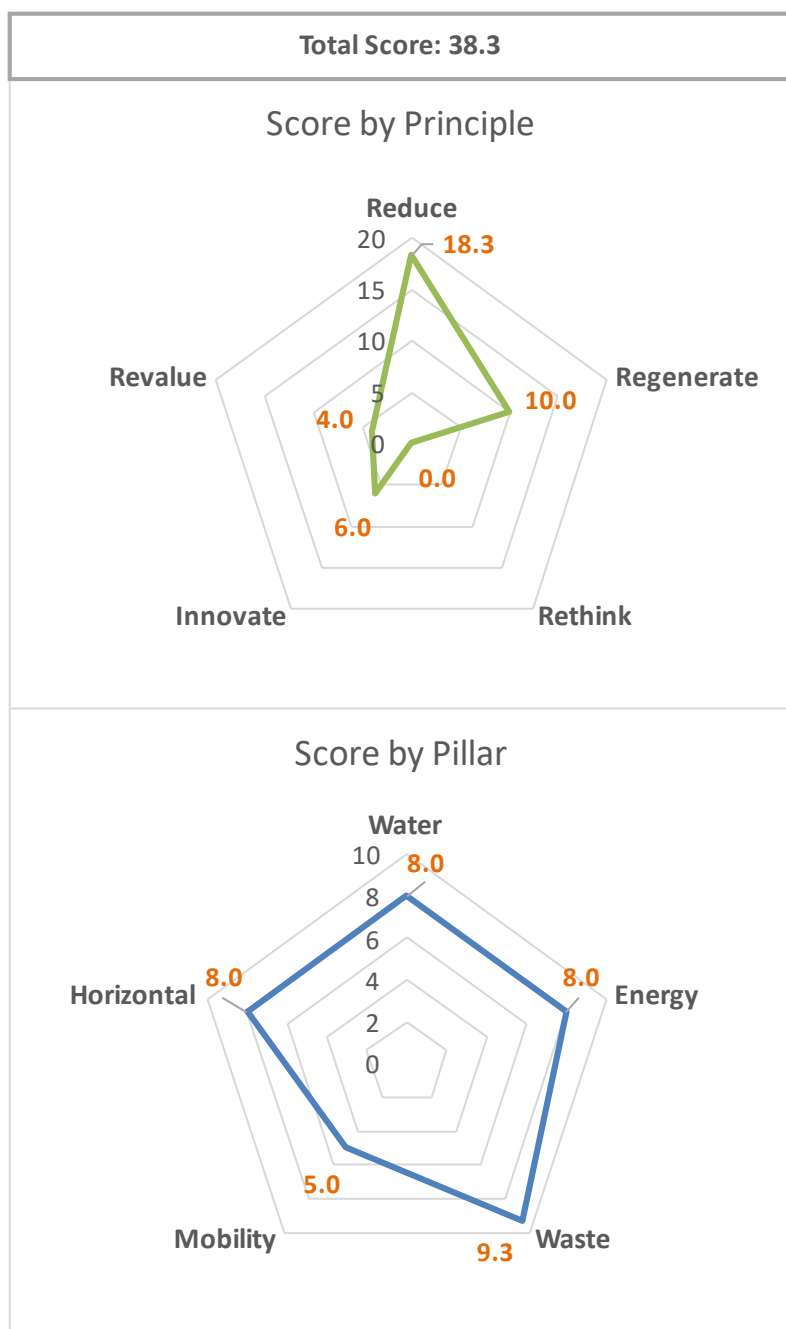
Analiza vrzeli opozarja na več vprašanj v strategiji, poleg ugotovitve, da nekateri ukrepi niso specifični za turistični sektor, ampak veljajo za celotno gospodarstvo, zaradi česar je težko oceniti njihov neposredni prispevek k turističnemu sektorju. Ugotovljeno je bilo tudi, da se predlagani ukrepi osredotočajo na omejeno število načel, zato druga načela, kot je na primer inovacijski vidik, niso dobro razvita. Bolj je treba poudariti tudi vidike, ki se nanašajo na sodelovanje deležnikov in izboljšanje postopkov upravljanja.

Skupno 22 ukrepov naj bi državo stalo skupaj 1,28 milijarde evrov, od tega se kar 97 % stroškov pripisuje ukrepom v okviru vodnega stebra, tj. za večje infrastrukturne naložbe, povezane s prednostnimi projekti.

Čeprav se torej ocenjuje, da je ta infrastruktura potrebna za splošni gospodarski in družbeni razvoj, ki bi omogočil krepitev turističnega sektorja, pa je nujno, da se strategije in načrti, ki so predlagani za celotno gospodarstvo, odražajo v načrtih in dejanjih, ki so zasnovana posebej za turistični sektor. S tem bi zagotovili, da sta razvoj sektorja in uporaba virov za njegove dejavnosti ustrezno načrtovana in vodena v skladu z zahtevami krožnega gospodarstva.

Z osredotočanjem na ukrepe, predlagane v albanski strategiji, kot je prikazano na sliki 2, se rezultat krožnosti izračuna na **38,3 točk od največjega možnega rezultata 120 točk (32 %)**, kar pomeni, da je strategija po klasifikaciji SSSA kategorizirana kot **"Highly Concerned" (visoka ustreznost)** (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b). Strategija je najmočnejša glede ukrepov, povezanih z načeli zmanjševanja in regeneracije, najšibkejša pa z vidika načel premisleka, prevrednotenja in inoviranja. Strategija pridobi točke za vsak steber, pri čemer so rezultati razmeroma enakomerno razporejeni po vseh petih stebrih. Najvišje točke so zabeležene pri stebru ravnanja z odpadki (9,3), pri drugih stebrih pa dosega rezultate med 5 in 8.

Slika 2. Rezultat krožnosti albanske strategije
Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategiji INCIRCLE

4.2. Balearski otoki

Balearski otoki so otočje ob obali Španije, ki ga sestavljajo štiri glavni otoki, in sicer Majorka, Ibiza, Menorka in Formentera, ki imajo skupaj 1,22 milijona prebivalcev. Leta 2019 je otoke obiskalo skupno 16,45 milijona turistov, kar je ustvarilo bruto dodano vrednost (BDV), ki ustreza skoraj 49 % celotnega BDP regije. Poleg tega je bila regija Balearskih otokov v zadnjih desetih letih uvrščena na sedmo mesto v Španiji glede na BDP na prebivalca. (AETIB & Planeting, 2021).

Glede na odvisnost gospodarstva od turističnega sektorja izrazit sezonski značaj turizma predstavlja veliko grožnjo za otoke. Turistični sektor se sooča z velikimi socialno-ekonomskimi in okoljskimi izzivi, ki so posledica visokega in koncentriranega pritoka turistov; situacija se lahko še poslabša z nadaljnjo rastjo števila turistov in prebivalcev. Visoki vzorci porabe, izhajajoči iz turističnega sektorja, ki so posledica pomanjkanja ustreznega načrtovanja, povzročajo povečano obremenitev že tako omejenih naravnih virov in nadaljnjo degradacijo okolja. (AETIB & Planeting, 2021).

Strategija INCIRCLE za Balearske otoke ugotavlja, da je leta 2019 otoke obiskalo skupno 16,45 milijonov turistov. Živahna dejavnost turističnega sektorja močno prispeva k splošnemu družbenemu in gospodarskemu razvoju regije, konkretno je turistična industrija leta 2019 prispevala kar 48,8 % celotnega BDP regije. Turistični sektor zaposluje okrog 150.000 ljudi, kar predstavlja 23 % vseh zaposlenih na otokih. Grožnja pandemije Covid-19 je povzročila 27-odstotno izgubo BDP v letu 2020. Vendar najnovejše raziskave kažejo, da naj bi se turistična dejavnost med letoma 2022 in 2024 vrnila na raven pred pandemijo.

Glede na odvisnost gospodarstva od turističnega sektorja izrazit sezonski značaj turizma predstavlja veliko grožnjo za otoke. Turistični sektor se sooča z velikimi socialno-ekonomskimi in okoljskimi izzivi, ki so posledica visokega in koncentriranega pritoka turistov; situacija se lahko še poslabša z nadaljnjo rastjo števila turistov in prebivalcev. Visoki vzorci porabe, izhajajoči iz turističnega sektorja, ki so posledica pomanjkanja ustreznega načrtovanja, povzročajo povečano obremenitev že tako omejenih naravnih virov in degradacijo okolja. Obstoječe stanje posameznih stebrov projekta INCIRCLE je povzeto spodaj:

Voda: Pridobivanje vode je v veliki meri odvisno od izkoriščanja podtalnice. Kljub temu, da so naravni vodni viri omejeni, vodovodno omrežje deluje precej pod optimalno ravno, izgube vode pa so ocenjene na okoli 26 % celotne proizvodnje vode. Poraba vode je izrazito visoka v turističnih nastanitvenih objektih in na igriščih za golf. Prečiščena odpadna voda se uporablja za namakanje, vendar njena uporaba ni dovolj obsežna.

Odpadki: Balearski otoki so regija, ki ustvari največ odpadkov na prebivalca v Španiji. V poletni sezoni se proizvodnja odpadkov skoraj podvoji v primerjavi z zimskimi meseci. Recikliranje odpadkov je relativno skromno; največ odpadkov konča v sežigalnicah.

Energija: Fosilna goriva so trenutno prevladujoči vir energije na Balearskih otokih. Odstotek energije, proizvedene iz obnovljivih virov, je leta 2019 znašal okoli 5 %, kar kaže na močno potrebo po ustreznih izboljšavah v naslednjih letih.

Mobilnost: Za sektor je značilna velika uporaba najetih avtomobilov s strani turistov, kar povečuje že tako veliko odvisnost prebivalcev od uporabe osebnih avtomobilov. To stanje med drugim vodi do zunanjih stroškov, kot so zastoji, obremenjenost s hrupom, povečano tveganje za nesreče, visoka poraba energije in emisije onesnaževal.

Balearski otoki so pred kratkim odobrili več zakonov, sektorskih načrtov in strategij, ki pokrivajo krožno gospodarstvo, trajnostni turizem in štiri stebre INCIRCLE z namenom napredovanja v smeri trajnosti in krožnega

gospodarstva. To se odraža v španski strategiji krožnega gospodarstva, ki določa vrsto ciljev za uskladitev Španije z evropskim zelenim dogovorom in agendo za trajnostni razvoj do leta 2030, ter v posebnem zakonu o turizmu Balearskih otokov, ki ga spremlja tudi nov Celostni načrt za turizem 2015–2025; cilj teh dokumentov je uveljavitev in razvoj odgovornega turizma. Med strategijami, ki se nanašajo na štiri stebre, je treba omeniti tudi: zakon o energetskega prehodu in podnebnih spremembah, strategijo na področju podnebnih sprememb 2013–2020, zakon o odpadkih, hidrološki načrt 2015–2021, zakon o mobilnosti 10/2019 in sektorski glavni načrt za mobilnost.

Kot je razvidno iz analize razmer, so Balearski otoki nedavno odobrili več zakonov, sektorskih načrtov in strategij, ki pokrivajo štiri stebre INCIRCLE s ciljem napredovanja v smeri trajnosti in krožnega gospodarstva. Kljub temu se turistični sektor sooča z velikimi družbeno-ekonomskimi in okoljskimi izzivi, ki se bodo lahko še poostriili, če se bo število turistov in prebivalcev še naprej povečevalo, saj so omejena sredstva že pod stresom. Očitno so potrebni nadaljnji ukrepi za prehod na trajnost in krožnost. Zainteresirane strani v turizmu morajo igrati ključno vlogo pri prizadevanju za krožnost, ki lahko nastaja le iz skupnega krožnega ustvarjanja vrednosti znotraj ustreznih vrednostnih verig.

Strategija odraža vizijo, po kateri je dolgoročni cilj Balearskih otokov »narediti iz Balearskih otokov krožno turistično destinacijo, ki bo nudila najboljšo možno turistično izkušnjo in obenem izboljšala kakovost življenja na Balearih«. Poleg tega je vizija za vsakega od štirih stebrov INCIRCLE opredeljena na naslednje načine:

- **Voda:** Uresničiti krožno upravljanje vode z zagotavljanjem ustrezne oskrbe in kakovosti vode ter varovanjem vodnih virov in okolja;
- **Odpadki:** Uveljaviti krožno strategijo ravnanja z odpadki: sklenitev kroga se doseže s preprečevanjem nastajanja odpadkov, ničelnim izpustom v okolje ter 100-odstotnim uresničevanjem ponovne uporabe in recikliranja;
- **Mobilnost:** Uresničiti dostopen, cenovno ugoden, brezemisijski, krožni promet za vse prebivalce in obiskovalce;
- **Energija:** Ustvariti 100 % obnovljive in ogljično nevtralne Balearske otoke.

Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v strategiji Balearskih otokov; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije.

Preglednica 8. Ukrepi INCIRCLE za Balearske otoke, ki se nanašajo na vodni steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Balearske otoke

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi, usmerjeni k učinkoviti rabi vode/upravljanju povpraševanja po vodi	1	Izdelava "Krožnega načrta upravljanja voda" na podlagi pričakovanega povpraševanja in razpoložljive ponudbe za Balearske otoke
	2	Nadgraditi oziroma popraviti distribucijska omrežja sladke vode na Balearskih otokih do leta 2030
	3	Razviti in uveljaviti politiko in pravni okvir, ki bosta spodbujala varčevanje z vodo in krožno upravljanje voda, zlasti v občinah

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
	4	Načrtovati in izvesti »kampanje ozaveščanja o krožnem upravljanju vode in varčevanju z vodo« med ključnimi zainteresiranimi stranmi
Ukrepi za ponovno uporabo vode in druge alternativne sisteme za proizvodnjo vode	1	Nadgraditi oziroma popraviti čistilne naprave in infrastrukture (kanalizacije in regenerirane vode) za uporabo regenerirane vode
	2	Uporaba deževnice in sive vode v novih stanovanjih, obstoječih stanovanjih, javnih in zasebnih stavbah ipd. do leta 2030

Preglednica 9. Ukrepi INCIRCLE za Balearske otoke, ki se nanašajo na energetske steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratak povzetek strategije za Balearske otoke

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo učinkovitosti rabe energije	1	Izboljšanje varčevanja z energijo in učinkovite rabe energije v obstoječih stavbah
Ukrepi za razvoj sistemov obnovljivih virov energije	1	Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (TGP/GHG) v prometnem sektorju*
	2	Postopno uvajanje obnovljivih virov energije v vseh javnih in zasebnih zgradbah in objektih

* Ugotavlja se, da je ta ukrep ustrežneje uvrstiti k stebru mobilnosti kot k energetskega stebru, saj prav prometni sektor močno prispeva zmanjšanju emisij.

Preglednica 10. Ukrepi INCIRCLE za Balearske otoke, ki se nanašajo na steber ravnanja z odpadki

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratak povzetek strategije za Balearske otoke

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo praks ločevanja odpadkov in recikliranja	1	Do leta 2021, povečati za vsaj 50 utežnih % pripravo za ponovno uporabo in recikliranje materialov, kot so papir, kovine, steklo, plastika in biološki odpadki iz gospodinskih odpadkov in odpadkov iz podjetij. Do leta 2030 bo ta odstotek moral znašati 65 %.
	2	Do leta 2030 reciklirati (predelava materialov) vsaj 75 % neindustrijske odpadne embalaže
	3	Do leta 2030 uresničiti ponovno uporabo posod za pijačo v sektorju HORECA (hoteli, restavracije, kavarne, catering), konkretno pakirane vode ter posod za pivo in pijače
Ukrepi, usmerjeni k močnejšemu zmanjševanju nastajanja odpadkov pri viru	1	Zmanjšati nastajanje odpadkov za 10 % pred 2021 in 20 % pred 2030 v primerjavi z 2010
	2	Zmanjšati živalske odpadke za do 50 % do leta 2030 (v primerjavi z letom 2020)

Preglednica 11. Ukrepi INCIRCLE za Balearske otoke, ki se nanašajo na steber mobilnosti

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratak povzetek strategije za Balearske otoke

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za spodbujanje razvoja trajnostnih prometnih rešitev	1	Povečati mobilnost v obliki hoje s 33 na 42 %
	2	Povečati kolesarsko mobilnost z 2 na 9 %
	3	Razvoj in uresničitev načrtov mobilnosti na turističnih območjih
	4	Ureditev mobilnosti v obliki vožnje najetih avtomobilov
	5	Razvoj "načrtov obalnih storitev"
Ukrepi za spodbujanje razvoja infrastrukture, ki je potrebna za omogočanje trajnostnih prometnih rešitev	1	Izgradnja tramvajske proge "Bay of Palma" na Majorki

Preglednica 12. Ukrepi INCIRCLE za Balearske otoke, ki se nanašajo na horizontalni steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratak povzetek strategije za Balearske otoke

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Raziskovanje in inovacije	1	Promocija uporabe analize nosilne zmogljivosti prostora za turizem (TCCA) kot obvezne analize za regionalno turistično načrtovanje
Celovito oblikovanje politike	1	Pripraviti „zakon o krožnem gospodarstvu“, vključno s spremembo veljavne turistične zakonodaje, da se spodbudi vključevanje načel in ukrepov krožnega gospodarstva v turističnem sektorju
	2	Uporaba priznanih trajnostnih in/ali krožnih meril pri načrtovanju javnih prireditev

4.2.1. Rezultati strategije – Balearski otoki

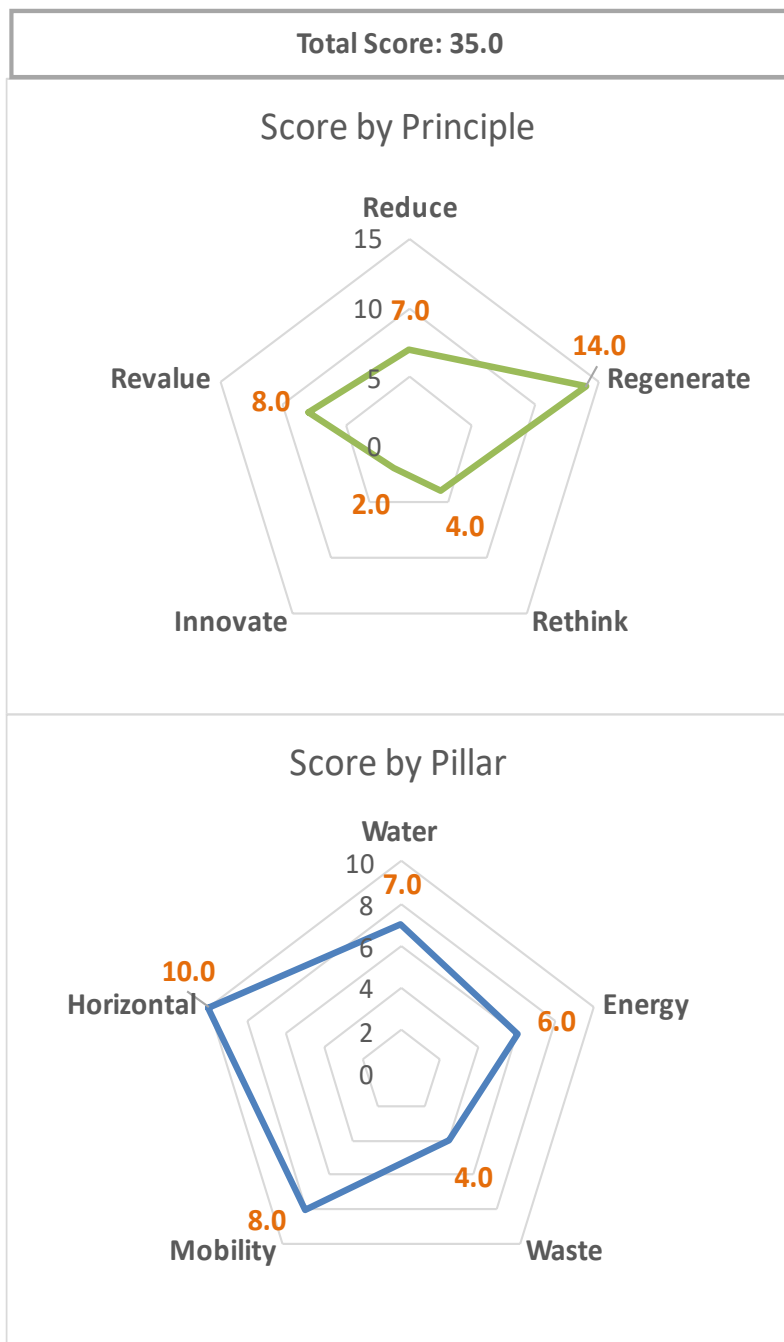
Na podlagi **analiza vrzeli** se ugotavlja, da je glavna vrzel, ugotovljena za Balearske otoke, povezana s predstavitvijo samih ukrepov. Ukrepi so navedeni v obliki ciljev, vendar niso opredeljena dejanja, ki jih je treba izvesti za njihovo doseganje. Obstajajo tudi primeri, ko omejeno število ukrepov nakazuje, da širjenje rešitev prek različnih vidikov petih stebrov ni bilo raziskano. To je še posebej pomembno zaradi predvidevanj, da se bo število turistov in prebivalcev še naprej povečevalo, kar pomeni, da je potrebnih več ukrepov za zagotavljanje trajnosti in krožnosti.

23 predlaganih ukrepov v balearski strategiji naj bi stalo skupaj 341,93 milijona evrov, od tega je večina, tj. 300 milijonov evrov, namenjena za ukrepe v okviru stebra mobilnosti za izgradnjo tramvajske proge².

Rezultat krožnosti za balearsko strategijo se izračuna na **35 točk od največjega možnega rezultata 120 točk (29 %)**, kar pomeni, da je strategija po klasifikaciji SSSA kategorizirana kot **"Highly Concerned"** (visoka ustreznost) (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), kot kaže slika 3. Kar zadeva rezultate, dosežene glede na posamezna načela, so najvišje ocene zabeležene za načeli regeneracije in prevrednotenja, vendar je strategija šibka glede načela inovativnosti. Strategija pridobi točke za vsak steber, pri čemer so rezultati razmeroma enakomerno razporejeni po vseh petih stebrih. Največ točk imajo vodni in horizontalni steber ter steber mobilnosti, najmanj pa steber odpadkov.

² Opozoriti je treba, da ukrep obravnava infrastrukturni razvoj, ki bo vplival na turistični sektor, vendar ni namenjen specifično turističnemu sektorju.

Slika 3. Rezultat krožnosti balearske strategije
Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategiji INCIRCLE

4.3. Kreta

Kreta, ki se nahaja v vzhodnem Sredozemlju ter se ponaša s 1000 km obale in 300 sončnimi dnevi na leto, je najbolj obiskan grški otok. Leta 2019 je bilo skoraj 4,5 milijona prihodov tujih obiskovalcev, od tega jih je 84 % prišlo med majem in septembrom, kar pomeni, da mora otok v poletnih mesecih vzdržati posebno velike obremenitve. Ta obremenitev vpliva na obstoječo infrastrukturo, zlasti v zvezi z energijo, mobilnostjo, odpadki in vodnim sektorjem. Z okoljskega vidika je turizem v vročih in suhih mesecih močno odvisen od vodnih virov. To pomeni, da ob odsotnosti ustreznega upravljanja lahko v prihodnjih letih pride do izčrpanja teh virov.

Medtem ko je turizem na Kreti postal vodilni gospodarski sektor, je prav turizem tudi obtožen kot eden od krivcev za nedavne resne okoljske in družbeno-ekonomskih težave, ki ogrožajo trajnostni razvoj otoka. Večina turističnih območij je povezana z visoko koncentracijo turističnih dejavnosti, nasičenostjo in čezmernim izkoriščanjem, kar ima za posledico različne zunanje učinke, kot so hrup, onesnaženost zraka, prometni zastoji, zmanjšana varnost v cestnem prometu, nenadzorovana gradnja, onesnaževanje morja, estetski problemi in degradacija okolja. Ti vplivi so večinoma vidni in koncentrirani na obalnih območjih in so z oddaljenostjo od obale blažji, kar odraža prostorsko razporeditev turistov na Kreti. V strategiji manjkajo podatki o obstoječem stanju vsakega stebra INCIRCLE; zaradi omejene razpoložljivosti podatkov tudi ni mogoče pridobiti jasne slike o trenutnem stanju na področju vodne oskrbe, odpadnih voda, energije in prometa (za dodatne informacije glejte razdelek 5.2.3 v **D4.1.2: Zbirka poročil o ocenjevanju regionalnih/nacionalnih strategij**).

Za **steber odpadkov** strategija ugotavlja, da je na Kreti v letu 2019 delež ločeno zbranih komunalnih odpadkov predstavljal 23,6 % vseh komunalnih odpadkov, okoli 27 % trdnih komunalnih odpadkov, proizvedenih na Kreti, pa je bilo pripravljenih za ponovno uporabo ali recikliranje, medtem ko je bila energetska predelava popolnoma odsotna. Ni navedeno, kako se ravna s preostalimi odpadki, ali se odlagajo na odlagališča, sežigajo ali kako drugače odstranjujejo. Velja opozoriti, da ravnanje s trdnimi komunalnimi odpadki v Grčiji še vedno temelji predvsem na odlaganju na odlagališča: delež odlaganja na odlagališča je 80 %.

Strategija opredeljuje številne ukrepe, ki se izvajajo neodvisno drug od drugega v okviru petih stebrov INCIRCLE, vključno z evropskim programom "WINPOL" za razvoj šestih akcijskih načrtov za izboljšanje politik ravnanja z odpadki in obnovo obrata za mehansko recikliranje in kompostiranje. Kar zadeva **sektor mobilnosti**, je na Kreti na voljo precej omejeno število električnih vozil, vključno s 300 električnimi kolesi in dvema avtobusoma. V energetskega sektorja so bili pred kratkim izvedeni ukrepi za zmanjšanje **porabe energije** v omejenem številu javnih zgradb. V zvezi z **vodnim sektorjem** se načrtujejo programi za spremljanje in zbiranje podatkov o porabi vode v kmetijskem sektorju.

Dokumenti o politikah, navedeni v strategiji INCIRCLE, se nanašajo na Grčijo kot celoto, nobeden pa ni namenjen posebej Kreti. Vendar velja omeniti, da je Grčija leta 2018 potrdila nacionalni akcijski načrt za krožno gospodarstvo, katerega cilj je napotiti državo k dolgoročnemu sprejemanju krožnih načel. To je pomemben prispevek h gospodarski strategiji Grčije v njenem ključnem prizadevanju za "zeleno" gospodarstvo z ustvarjanjem delovnih mest, zlasti za ženske in mladino, pravičnim in vključujočim razvojem, ki temelji na učinkovitih virih, spodbujanjem malih in srednjih podjetij, inovacijami in naložbami v nove tehnologije ter krepitvijo družbeno-ekonomskega potenciala. Poleg tega se trenutno revidirajo temeljni strateški dokumenti politik.

Kretska strategija INCIRCLE odgovarja na primarno potrebo, ki je bila ugotovljena v analizi razmer: gre za odgovor na pomanjkanje ozaveščenosti in raziskav v zvezi s krožnim gospodarstvom. Cilj strategije je torej ozaveščati, informirati in vključevati zainteresirane strani med prizadevanji za razvoj krožnega gospodarstva, spodbujati trajnostne prakse in uporabo projekta. To se odraža v petih glavnih predlaganih ukrepih, ki se nanašajo na:

- Vzpostavljanje povezav z ustreznimi projekti, da se pospeši kapitalizacijo znanja, ki je bilo pridobljeno med izvajanjem trajnostnih projektov;
- Spodbujanje trajnostnih sinergij med lokalnimi zainteresiranimi stranmi, vključno z ustvarjanjem baze podatkov zainteresiranih strani z namenom krepitev sodelovanja med akterji turistične industrije;
- Razširjeno obveščanje o ciljih in rezultatih projekta z namenom ozaveščanja, pritegovanja in vključevanja široke palete turističnih združenj, s končnim ciljem razširitve uporabnosti rezultatov projekta;
- Izdelava spletne aplikacije za krožno gospodarstvo regije Kreta, ki bo namenjena obiskovalcem in glavnim akterjem turističnega sektorja in bo predstavljala učinkovito podporno platformo;
- Izvedba izletov in delavnic za glavne zainteresirane strani turistične industrije, z namenom posredovanja izkušenj iz prve roke o krožnem delovanju, ki je že prisotno v nekaterih hotelih;
- Izboljšanje upravljanja destinacij z uvajanjem blagovne znamke Krete kot trajnostne destinacije prek vlaganja v uporabniško izkušnjo in spodbujanja sprememb glede politik, poslovnih praks in vedenja potrošnikov v turizmu.

Iz analize razmer je razvidno, da je turistični sektor na Kreti postal vodilni gospodarski sektor. Njegova promocija ima pomembno mesto v nedavnih uradnih razvojnih načrtih za Kreto, katerih krovni cilj je uresničevanje trajnostnega razvoja. Obenem pa je turizem tudi obtožen kot eden od krivcev za nedavne resne okoljske in družbeno-ekonomskih težave, ki ogrožajo trajnostni razvoj otoka. Upoštevajoč to situacijo je bila po posvetovanjih z zainteresiranimi stranmi opredeljena glavna vizija kretske strategije INCIRCLE na naslednji način: **»Formiranje trajnostnega življenja, ki se doseže s krožnim gospodarstvom za obiskovalce in delovnim okoljem za domačine, zaposlene v turizmu«**. Končni cilj projekta je omogočiti široko sprejemanje projekta in njegovih rezultatov: z namenom ozaveščanja, informiranja, sodelovanja ter promocije in uporabe projekta.

Po postopku preučitve strategije se izberejo specifični ukrepi, poleg tega se opredelijo kazalniki za spremljanje njihove uspešnosti pri doseganju ciljev in njihove sposobnosti za uresničevanje zaželenih sprememb strategije. Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v kretski strategiji; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije. V strategiji sta predvidena časovni načrt njenega izvajanja in načrt njenega financiranja, opredeljeni so tudi pristojni organi za izvajanje ukrepov in spremljanje kazalnikov rezultatov. Načrt financiranja vključuje obsežen pregled možnih virov financiranja, kot so Sklad za pravični prehod ter drugi nacionalni in regionalni programi financiranja.

Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v kretski strategiji; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije.

Preglednica 13. Ukrepi INCIRCLE za Kreto, ki se nanašajo na vodni steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Kreto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi, usmerjeni k učinkoviti rabi vode/upravljanju povpraševanja po vodi	1	Diverzificirati oskrbo z vodo v turističnem sektorju
	2	Sistemi varčevanja z vodo v nastanitvenih objektih, posebnih turističnih objektih in turističnih območjih (recikliranje-ponovna uporaba)
	3	Metode in namestitve za zagotavljanje zadostnosti vode (površinski jezovi - razsoljevanje)
	4	Celostno upravljanje vodnih virov na lokalni regionalni ravni

Preglednica 14. Ukrepi INCIRCLE za Kreto, ki se nanašajo na energetski steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Kreto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo učinkovitosti rabe energije	1	Sistemi za varčevanje z energijo na turističnih območjih (zlasti med koničnimi obdobji porabe)
	2	Specifikacije za nove objekte (bioklimatske zgradbe, materiali in tehnično konstruiranje)
	3	Obnovljivi viri energije (sončna, geotermalna itd.)

Preglednica 15. Ukrepi INCIRCLE za Kreto, ki se nanašajo na steber ravnanja z odpadki

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Kreto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi, usmerjeni k intenzivnejšemu zmanjševanju nastajanja odpadkov pri viru	1	Konkretne izkušnje z najboljšimi praksami*
	2	Število organov, ki sodelujejo pri CE*
	3	Število dvojic (hotel-hotel, hotel-transport, restavracija-potovalna agencija itd.)*
	4	Število sodelujočih turističnih društev (pomnoženo z njihovimi člani) Število izvedenih seminarjev (2) Količina proizvedenega materiala (elektronskega in/ali tiskanega)*
	5	Aplikacija v teku*
	6	Politike/certifikati o Kreti kot trajnostni turistični destinaciji*

*Vsi zgoraj navedeni ukrepi se nanašajo na krožnost turističnega sektorja; zato so horizontalne narave.

Niso bili predlagani ukrepi, ki bi bili povezani specifično s štirimi glavnimi stebri INCIRCLE.

4.3.1. Rezultati strategije – Kreta

Izvedena analiza vrzeli kaže, da za Kreto še ni razvitih specifičnih strategij. Ugotavlja se, da bi bilo za prepoznavanje potreb in vizije turistične industrije Krete pomembno pripraviti specifično strategijo. Prav tako niso bili predvideni ustrezni ukrepi v okviru nekaterih stebrov, kot sta vodni in energetski steber, medtem ko so ukrepi, predvideni v okviru stebra odpadkov, horizontalnega značaja. Močna strategija mora temeljiti na kvantitativnih podatkih in vključevanju zainteresiranih strani. Pomanjkanje kvantitativnih podatkov v zvezi s petimi stebri iz strategije je vrzel, ki jo je treba odpraviti v perspektivi izboljšane metodologije in razvoja močnih ukrepov za doseganje krožnosti.

Zaradi omejenega števila ukrepov, predlaganih v okviru kretske strategije, strošek njihovega izvajanja znaša skupaj le 35.000 €; ta vsota se nanaša samo na ukrepe, predlagane za horizontalni steber.

Rezultat krožnosti za kretske strategije se izračuna na **12 točk od največjega možnega rezultata 120 točk (10 %)**, kar pomeni, da je strategija po klasifikaciji SSSA kategorizirana kot "Beginning Concerned" (začetna ustreznost) (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), kot kaže slika 4. Kar zadeva rezultate, dosežene

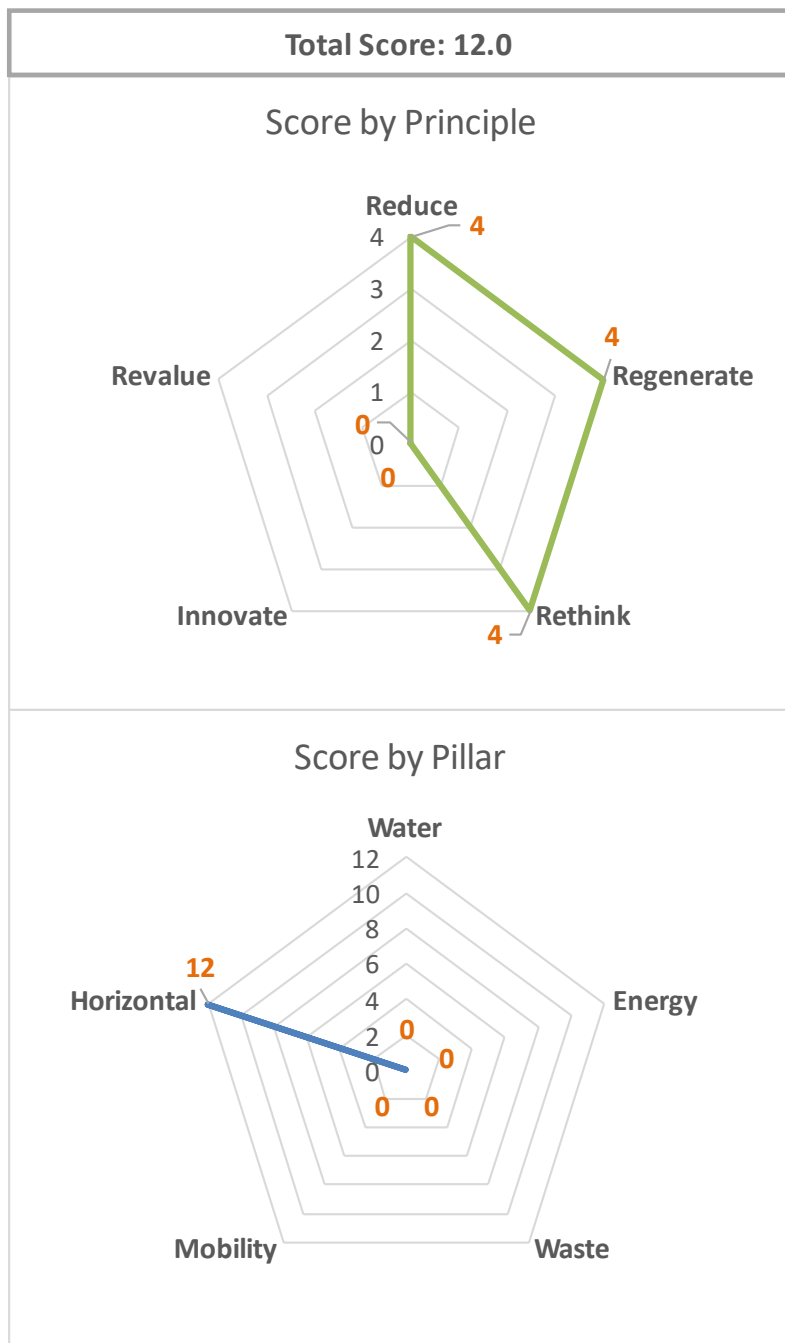
Rezultat 4.4.1 – Reprodukcijski paket
Skrajšana različica ocenjenih regionalnih strategij

Project co-financed by the European
Regional Development Fund

glede na posamezna načela, kretska strategija beleži oceno 4 za načela zmanjševanja, regeneracije in premisleka. Strategija ne pridobi nobene točke za načeli inovativnosti in prevrednotenja. Kar zadeva točkovanje po stebrih, strategija dobi točke samo v okviru horizontalnega stebra. To dejstvo kaže na šibkost strategije, ki jo bo treba okrepiti z dodatnimi ukrepi v okviru posameznih stebrov, da se zagotovi resnično uporabo krožnega pristopa v vseh stebrih.

Slika 4. Rezultat krožnosti kretske strategije
Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategiji INCIRCLE

4.4. Ciper

Ciper je sredozemski otok, ki se nahaja v vzhodnem Sredozemskem morju. V Sredozemlju je tretji otok tako po velikosti kot po številu prebivalcev, saj šteje skoraj 900.000 prebivalcev. Leta 2019 je število turističnih obiskov doseglo najvišjo vrednost 3,9 milijona, kar je za 39 % več kot leta 2014. 78 % turističnih obiskov poteka v obdobju od maja do oktobra. Izrazita sezonskost turističnega sektorja je povezana s čezmernim izkoriščanjem obstoječe infrastrukture, veliko obremenjenostjo redkih vodnih in energetskih virov, močnim porastom nastajanja odpadkov in degradacijo okolja, nizek prihod turistov v zimskih mesecih pa negativno vpliva na dobičkonosnost poslovanja in zaposlitveno stabilnost (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Ciprska turistična ponudba se trenutno osredotoča predvsem na peščene plaže, čisto morje, mediteransko podnebje, kulinariko, visokokakovostne nastanitve in storitve ter varnost otoka; vse to privablja predvsem mlade in družine. (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Turistična dejavnost na Cipru pomembno prispeva k gospodarstvu otoške države. Ocenjuje se namreč, da neposredno ustvari 16 % nacionalnega BDP, kar se poveča na 28 %, če upoštevamo tudi posredni in povzročeni prispevek. Ker se pričakuje, da bo sektor v naslednjem 10-letnem obdobju še naprej rasel, se lahko uresničijo precejšnje gospodarske koristi, vendar se domneva, da bo povečan prihod turistov po drugi strani oviral trajnostni razvoj države. To pomeni, da bo postalo nujno učinkovito upravljanje skromnih virov otoka in okoljskih vprašanj (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Obstoječe stanje posameznih stebrov projekta INCIRCLE je povzeto spodaj:

Voda: Otok se sooča s problemom pomanjkanja vode, ki ga ob naraščajočem povpraševanju še zaostrejuje prekomerno črpanje podtalnice. Posledica je izčrpavanje podzemnih vodonosnikov in zasoljevanje obalnih vodonosnikov. Razsoljevanje morske vode in čiščenje odpadne vode za njeno ponovno uporabo sta dve metodi, ki prispevata k reševanju tega problema na Cipru.

Odpadki: Ciper ustvarja veliko količino komunalnih odpadkov na prebivalca, ki se z leti še povečuje. Leta 2016 je bilo na odlagališča odloženih 76 % trdnih komunalnih odpadkov, recikliranih pa le 16 % trdnih komunalnih odpadkov. To stanje je posledica pomanjkanja infrastrukture in sistemov zbiranja, namenjenih recikliranju in preusmerjanju odpadkov od odlagališč; vzrok je tudi v pomanjkanju usklajevanja med različnimi upravnimi ravni in pomanjkanju spodbud za preprečevanje nastajanja odpadkov in razširitev dejavnosti recikliranja.

Mobilnost: Na Cipru se več kot 90 % prevozov opravi z zasebnimi vozili in le 2 % prebivalstva uporabljata javni prevoz. Tudi uporaba koles je nizka, kar odraža pomanjkanje kolesarske infrastrukture. Država se trenutno osredotoča na spodbujanje prehoda k javnemu prometu z različnimi infrastrukturnimi naložbami in nadgradnjami, vključno z morebitno uvedbo vlakov in tramvajev.

Energija: Ciper ima izoliran elektroenergetski sistem, ki ga večinoma poganja kurilno olje. Delež obnovljive energije v oskrbi z električno energijo ostaja nizek in znaša le 10 % kljub velikemu potencialu otoka za proizvodnjo elektrike iz sončne in vetrne energije. To je deloma posledica problema dobave električne energije blizu točke porabe, ki se začne reševati z baterijami za shranjevanje energije.

Glavne strategije, ki imajo pomemben vpliv na ciprsko krožno gospodarstvo, so: turistična strategija, nacionalni energetski in podnebni načrt (NECP), strategija ravnanja z odpadki, načrt za razvoj in upravljanje voda ter prometna politika Cipra. Turistična strategija opredeljuje strateške prednostne naloge do leta 2030 glede izboljšanja turističnih izkušenj in konkurenčnosti sektorja, izboljšanja načrtovanja in razvoja z boljšim

upravljanjem in ustrežnejšim okvirom za upravljanje turizma, privabljanja novih trajnostnih naložb in povečanja koristi za lokalno prebivalstvo in okolje. Glavne politike in strategije v zvezi s štirimi glavnimi stebri INCIRCLE so obravnavane v zgoraj omenjenih dokumentih.

Ciprska strategija je osredotočena na oblikovanje podobe Cipra kot okoljsko osveščene destinacije, ki ponuja nepozabno turistično izkušnjo in hkrati izboljšuje kakovost življenja Ciprčanov. To se odraža v štirih ciljnih za štiri stebre INCIRCLE:

- **Voda:** Učinkovita raba vodnih virov za zagotavljanje kakovosti in varovanja vodnih virov in vodnega okolja;
- **Odpadki:** Vzpostaviti hierarhijo ravnanja z odpadki z zmanjševanjem nastajanja odpadkov, vključno s spreminjanjem potrošniških navad prek spodbujanja ponovne uporabe in recikliranja, v skladu z načeli krožnega gospodarstva;
- **Mobilnost:** Ciper naj postane otok z dostopnim, ekonomičnim in čistim prevozom za vse, kar naj se doseže z razvojem javnega prevoza, načrtovanjem in izvajanjem infrastrukture za pešce in kolesarje ter oblikovanjem nove kulture, ki je manj osredotočena na vožnjo;
- **Energija:** S povečanjem uporabe obnovljivih virov energije naj Ciper postane energetsko učinkovita država.

Po postopku preučitve strategije se izberejo specifični ukrepi, poleg tega se opredelijo kazalniki za spremljanje njihove uspešnosti pri doseganju ciljev in njihove sposobnosti za uresničevanje zaželenih sprememb strategije. Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v ciprski strategiji; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije. V strategiji sta predvidena časovni načrt njenega izvajanja in načrt njenega financiranja, opredeljeni so tudi pristojni organi za izvajanje ukrepov in spremljanje kazalnikov rezultatov.

Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v ciprski strategiji; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije.

Preglednica 16. Ukrepi INCIRCLE za Ciper, ki se nanašajo na vodni steber
Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratak povzetek strategije za Ciper

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi, usmerjeni k učinkoviti rabi vode/upravljanju povpraševanja po vodi	1	Gradnja rezervoarjev za reciklirano vodo v turističnih območjih Cipra za pokrivanje potreb po vodi v visoki sezoni
Ukrepi za ponovno uporabo vode in druge alternativne sisteme za proizvodnjo vode	1	Izgradnja kanalizacijskih sistemov za ravnanje z odpadnimi vodami na turističnih območjih
Drugi ustrežni ukrepi	1	Oblikovanje zavesti o dragocenosti vode za spodbujanje pravilne rabe vode

Preglednica 17. Ukrepi INCIRCLE za Ciper, ki se nanašajo na energetske steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Ciper

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo učinkovitosti rabe energije	1	Individualni posegi na področju energetske učinkovitosti in energetske prenove v izbranih turističnih objektih
	2	Energetsko učinkovita ulična razsvetljava
	3	Izvajanje zelene davčne reforme*
	4	Spodbude za nakup vozil z nizkimi/ničelnimi emisijami za turizem in v zvezi s turističnimi podjetji. **
Ukrepi za razvoj sistemov obnovljivih virov energije	1	Program spodbujanja podjetij v turističnem sektorju, da sprejmejo ukrepe za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov*
Ukrepi za optimizacijo ogrevanja in hlajenja v turističnih obratih	1	Daljinsko ogrevanje in hlajenje na osnovi tehnologij soproizvodnje z gorivom, pridobljenim iz odpadkov (RDF), na turističnih območjih*

* Ugotavlja se, da je primernejša uvrstitev ukrepa v okviru horizontalnega stebra, saj je ukrep specifičen za turistični sektor.

** Ugotavlja se, da je primernejša uvrstitev ukrepa v okviru stebra mobilnosti, saj je ukrep specifičen za prometni sektor.

Preglednica 18. Ukrepi INCIRCLE za Ciper, ki se nanašajo na steber ravnanja z odpadki

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Ciper

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo praks ločevanja odpadkov in recikliranja	1	Sprememba zakonodaje z uvedbo obveznosti ločevanja odpadkov za turistična podjetja in na splošno za vse sektorje gospodarstva, da se omogoči ločeno zbiranje s strani lokalne uprave
	2	Študija o možnosti uporabe večjih količin in vrst odpadkov iz turizma s strani turističnih podjetij Cipra
	3	Program ugodnosti za turistična podjetja, ki bodo vlagala v integracijo recikliranega materiala ali povezanih odpadkov v svoj proces ponovne uporabe
Ukrepi, usmerjeni k intenzivnejšemu zmanjševanju nastajanja odpadkov pri viru	1	Dokončanje mreže zelenih točk

Drugi ustrezni ukrepi	1	Izdelava programa usposabljanja za podjetja v turističnem sektorju o problematiki preprečevanja nastajanja odpadkov, ločenega zbiranja in uporabe odpadkov
	2	Izdelava podatkovnega sistema za upravljanje zbiranja in obdelave odpadkov

Preglednica 19. Ukrepi INCIRCLE za Ciper, ki se nanašajo na steber mobilnosti

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Ciper

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za spodbujanje razvoja trajnostnih prometnih rešitev	1	Spodbujanje kolesa kot prevoznega sredstva
Ukrepi za spodbujanje razvoja infrastrukture, ki je potrebna za omogočanje trajnostnih prometnih rešitev	1	Načrti za trajnostno mobilnost v mestih (SUMP) za vsa mesta na Cipru
	2	Preučitev in izvedba inteligentnih prometnih sistemov ter razvoj geografskega informacijskega sistema in infrastrukture javnega prevoza za ves Ciper
Ukrepi prometnih rešitev v obliki spodbujanja javnega prevoza in souporabe	1	Preučitev in izvedba inteligentnih prometnih sistemov ter razvoj geografskega informacijskega sistema in infrastrukture javnega prevoza za ves Ciper

Preglednica 20. Ukrepi INCIRCLE za Ciper, ki se nanašajo na horizontalni steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Ciper

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Pristop "nexus", ki povezuje štiri stebre INCIRCLE	1	Izdelava indeksa razumnega turizma
	2	Zagon pobude o vizualnem onesnaženju
	3	Spodbujanje zmanjševanja ogljičnega odtisa

4.4.1. Rezultati strategije – Ciper

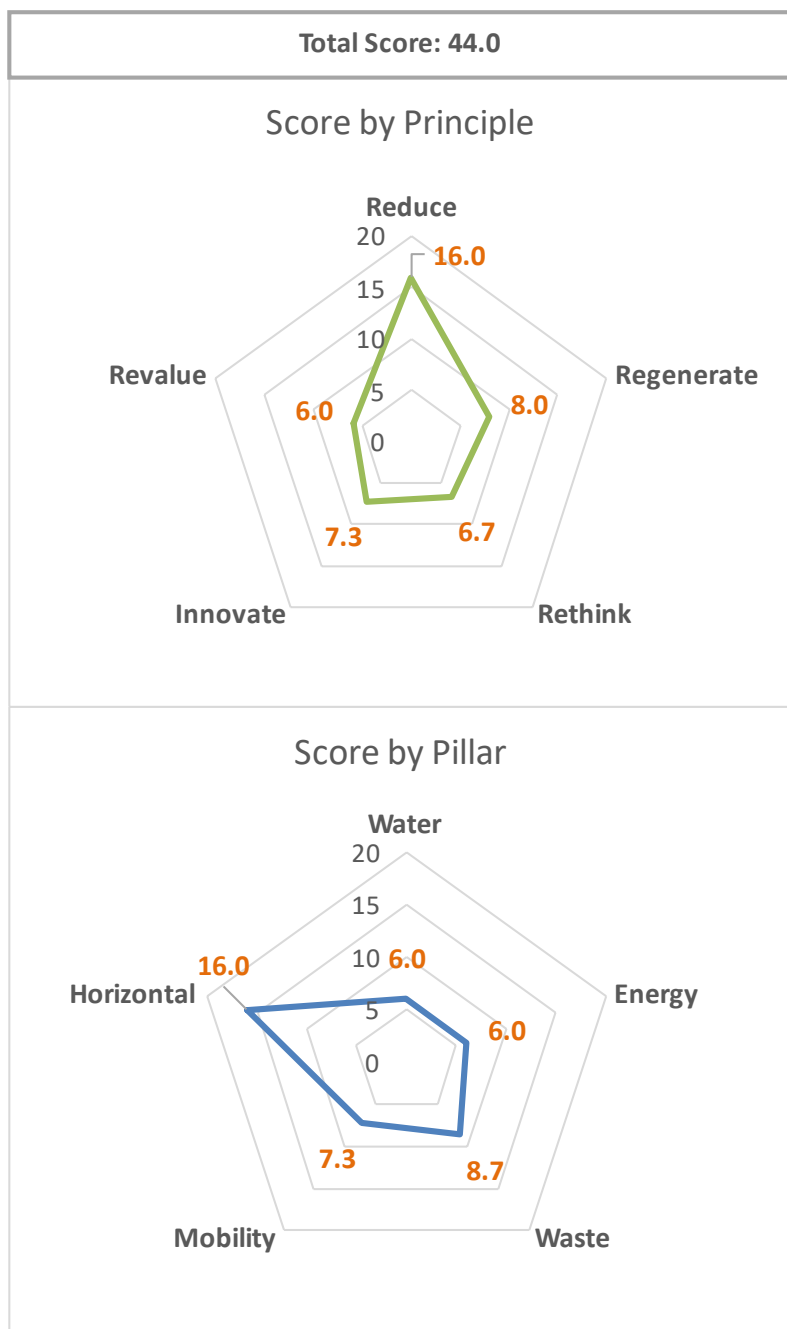
Analiza vrzeli, ki se izvaja v tem postopku ocenjevanja, ugotavlja, da so ukrepi dobro uravnoteženi po petih stebrih, vendar je potrebna večja pozornost za okrepitev procesa upravljanja in zagotovitev stalnega sodelovanja zainteresiranih strani v celotnem procesu, da se zapolnijo vrzeli in doseže krožnost.

21 ukrepov, predlaganih v ciprski strategiji, naj bi stalo skupaj 388,9 milijona evrov, od tega je visok delež namenjen razvoju infrastrukturnega kapitala, vključno s skoraj 270 milijoni evrov za izgradnjo kanalizacijskih sistemov in skoraj 37 milijonov evrov za dokončanje mreže zelenih točk³.

Skupni rezultat ciprske strategije se izračuna na **44 točk od največjega možnega rezultata 120 točk (37 %)**, kar pomeni, da je strategija po klasifikaciji SSSA kategorizirana kot "**Beginning Pro-Activist**" (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), kot kaže slika 5. Kar zadeva rezultate za posamezna načela je najvišji rezultat zabeležen za načelo zmanjševanja, tj. 16, sledi pa mu načelo regeneracije z rezultatom 8. Strategija pridobi točke za vsa načela, vendar je slabotna glede načela prevrednotenja. Strategija pridobi točke za vsak steber, in sicer 16 točk za horizontalni steber, 8,7 točk za steber ravnanja z odpadki ter 6 točk za vodni in energetski steber.

³ Opozoriti je treba, da nekateri ukrepi ne obravnavajo specifično turističnega sektorja, vendar bodo sektorju vseeno koristili.

Slika 5. Rezultat krožnosti ciprske strategije
 Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategiji INCIRCLE

4.5. Malta

Malteško otočje, ki se nahaja v središču Sredozemlja, sestavljajo trije glavni otoki, in sicer Malta, Gozo in Comino, ki imajo skupno površino 316 km². Leta 2020 je celotno prebivalstvo malteških otokov štelo približno 516.000 prebivalcev, kar pomeni, da gre za najgosteje naseljeno državo članico EU. To stanje se še zaostri s turistično dejavnostjo, ki je dosegla vrh leta 2019 z okrog 2,8 milijona prihodov turistov. (Attard, 2019).

Čeprav se Malteški otoki še vedno na splošno dojemajo kot destinacija "sonca in morja", so otoki obiskani tudi iz drugih razlogov, med drugim zaradi kulture in dediščine, poslovnih potovanj, potapljanja in učenja angleškega jezika, tako da je turistično povpraševanje nekoliko bolj razporejeno tudi izven najbolj toplih poletnih mesecev. Kljub prizadevanjem za diverzifikacijo turističnega produkta pa se skoraj dve tretjini turistične dejavnosti še vedno odvija v mesecih od aprila do septembra. (NSO, 2020).

Turizem pomembno prispeva k malteškemu gospodarstvu, saj ustvari približno 27 % nacionalnega BDP. Vendar turistični sektor vse močnejše obremenjuje skromne vodne vire, povečuje povpraševanje po nadaljnjem urbanem razvoju na območjih, ki se že soočajo z visoko urbanizacijo, povzročajo dodatne obremenitve prometne infrastrukture in vodi k veliki količini nastalih odpadkov na prebivalca (Attard, 2019).

Ker naj bi sektor v naslednjih 10-letnem obdobju še naprej rasel in bi do leta 2030 lahko pritegnil 3,2 milijona turistov, se pričakuje, da bodo turistični tokovi še naprej močno obremenjevali redke vodne vire, da se bo še povečalo povpraševanje po nadaljnjem urbanem razvoju na območjih, ki se že soočajo z visoko urbanizacijo, da bo prišlo do dodatnih obremenitev prometne infrastrukture in da bo količina nastalih odpadkov na prebivalca zelo visoka (Malta Tourism Authority, 2021).

Obstoječe stanje posameznih stebrov projekta INCIRCLE je povzeto spodaj:

Voda: Pomanjkanje naravne sladke vode je največja težava malteškega vodnega sektorja, ki jo še dodatno zaostre visoka gostota prebivalstva Malte (ki še narašča), obiski turistov in sušno sredozemsko podnebje. Povpraševanje po vodi se trenutno rešuje s črpanjem podtalnice, zbiranjem deževnice, razsoljevanjem morske vode in čiščenjem odpadne vode. 100 % prebivalstva je priključeno na omrežje pitne vode in kanalizacijo.

Energija: V letu 2020 je bila sestava neto proizvodnje električne energije takšna: elektrarne na zemeljski plin (74 %), uvoz (17 %), obnovljivi viri (9,4 %). Obnovljiva energija izhaja iz fotonapetostnih panelov, mikro vetrnih turbin in naprav za soproizvodnjo toplotne in električne energije. (NSO, 2021). Vsi državljani Malte so priključeni na zanesljivo oskrbo z električno energijo.

Odpadki: V letu 2018 je bilo 82 % komunalnih odpadkov odloženih na odlagališča, 4 % pa jih je bilo pripravljenih za izvoz z namenom recikliranja. Poleg tega je trenutno v teku projekt Ecohive (ECOHIVE, 2020)– ki je največja naložba v sektorju ravnanja z odpadki in vodi Malto h krožnemu gospodarstvu. Projekt predvideva obrat za pretvorbo odpadkov v energijo (Ecohive Energy), nov obrat za predelavo materialov (Ecohive recycling), obrat za organsko predelavo (Ecohive Organic) in objekt za toplotno obdelavo (Ecohive Hygienics). Vse to bo prek ponovne prenove sistema ravnanja z odpadki prispevalo k boljši usklajenosti s pravnim redom EU o odpadkih.

Mobilnost: Sistem javnega prevoza na Malti je obsežen in letno oskrbi 53 milijonov potnikov. Kljub temu glede prevozov prevladuje uporaba osebnih vozil, ki skoraj vsa delujejo na bencin ali dizel, razen manjšega števila električnih in hibridnih (električno-bencinskih in električno-dizelskih) vozil ter vozil na utekočinjeni naftni plin/plin, ki predstavljajo manj kot 1 % delež celotnega voznega parka. Trenutno potekajo velike naložbe v cestno infrastrukturo za nadgradnjo kakovosti in varnosti malteškega cestnega omrežja.

Malteška turistična strategija 2021-2030 je ena izmed glavnih strategij, ki učinkuje na krožnost malteškega gospodarstva s ciljem izboljšanja ponudbe kakovostnih izkušenj. Druge pomembne strategije, bolj specifične za posamezne stebre, so: 2. načrt upravljanja povodja za vodno zajetje Malte 2015–2021, Nacionalni energetski in podnebni načrt Malte 2030 (NECP), Dolgoročni načrt ravnanja z odpadki 2021–2030, Nacionalna prometna strategija 2050 in Glavni načrt 2025. Poleg tega je Malta sprejela Nizkoogljično razvojno strategijo, katere cilj je ublažiti emisije toplogrednih plinov ter s tem zmanjšati ranljivost za podnebne spremembe in povečati sposobnost prilagajanja.

Spodnje preglednice se nanašajo na ukrepe INCIRCLE, predlagane v malteški strategiji; razvrščeni so po stebrih, kot je navedeno v kratkem povzetku strategije. V strategiji sta predvidena časovni načrt njenega izvajanja in načrt njenega financiranja, opredeljeni so tudi pristojni organi za izvajanje ukrepov in spremljanje kazalnikov rezultatov.

Preglednica 21. Ukrepi INCIRCLE za Malto, ki se nanašajo na vodni steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Malto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi, usmerjeni k učinkoviti rabi vode/upravljanju povpraševanja po vodi	1	Spodbujanje uporabe naprav za varčevanje z vodo pri subjektih v turistični industriji
	2	Programi usposabljanja in ozaveščanja osebja turističnih objektov o varčevanju z vodo
	3	Spodbude za uporabo učinkovitih vodnih naprav v turističnih objektih
	4	Pospeševati sodelovanje predstavnikov turističnega sektorja na srečanjih, ki obravnavajo tehnologijo upravljanja voda
	5	Izboljšanje ozaveščenosti o upravljanju voda v turističnem sektorju z uvedbo oznak kakovosti in zelenega certificiranja
	6	Promocijska kampanja o izboljšavah pri upravljanju voda v turističnem sektorju
	7	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo upravljanja voda
Ukrepi za ponovno uporabo vode in druge alternativne sisteme za proizvodnjo vode	1	Tehnična podpora za identifikacijo alternativnih vodnih virov v turističnem sektorju
	2	Promocijski programi za vse alternativne vodne vire
	3	Programi podpore ali nepovratna sredstva za namestitev sistemov za čiščenje sive/črne vode v turističnem sektorju
	4	Programi za sanacijo novih/obstojećih sistemov za zbiranje deževnice v turističnih podjetjih
Drugi ustrezni ukrepi	1	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo upravljanja voda

Preglednica 22. Ukrepi INCIRCLE za Malto, ki se nanašajo na energetske stebre

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Malto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo učinkovitosti rabe energije	1	Spodbujanje uporabe energetske varčnih tehnologij/naprav v turističnem sektorju
	2	Programi podpore za turistične ustanove za naložbe v energetske učinkovite sisteme/tehnologije
	3	Optimizacija infrastrukture turističnega območja za optimizacijo porabe energije v javnih storitvah
	4	Tržna kampanja za promocijo energetske učinkovitosti/obnovljive energije v turističnem sektorju
Ukrepi za razvoj sistemov obnovljivih virov energije	1	Programi podpore za razvoj naprav za shranjevanje energije v povezavi z obnovljivimi viri energije v turističnih objektih
	2	Omogočanje naložb sektorja v obrate za obnovljive vire energije zunaj lokacije, ki izravnavajo porabo energije
	3	Programi podpore za razvoj naprav za obnovljivo energijo v turističnih objektih
	4	Tržna kampanja za promocijo energetske učinkovitosti/obnovljive energije v turističnem sektorju
Drugi ustrezni ukrepi	1	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo rabe energije

Preglednica 23. Ukrepi INCIRCLE za Malto, ki se nanašajo na stebre ravnanja z odpadki

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Malto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za optimizacijo praksi ločevanja odpadkov in recikliranja	1	Razvoj načrta ravnanja z odpadki za turistična območja, vključno z zagotavljanjem storitev ravnanja z odpadki
	2	Povečanje deleža ločevanja odpadkov na turističnih javnih površinah
	3	Tržna kampanja, namenjena turističnim podjetjem, za spodbujanje učinkovitejšega ravnanja z odpadki in prakse ločevanja odpadkov
Ukrepi, usmerjeni k intenzivnejši zmanjšanju nastajanja	1	Promocija in pospeševanje dejavnosti za lokalno proizvodnjo hrane
Drugi ustrezni ukrepi	1	Zagotavljanje tehnične podpore turističnim podjetjem za boljše načrtovanje ravnanja z njihovimi tokovi odpadkov
	2	Zagotavljanje tehnične podpore turističnim podjetjem za povečanje ozaveščenosti o tehnologijah ravnanja z odpadki

Preglednica 24. Ukrepi INCIRCLE za Malto, ki se nanašajo na steber mobilnosti

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Malto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Ukrepi za spodbujanje razvoja trajnostnih prometnih rešitev	1	Promocija zagotavljanja storitev alternativnih rešitev mobilnosti na turističnih območjih
	2	Promocija trajnostnih rešitev mobilnosti, ki so prisotne na turističnih območjih
Ukrepi za spodbujanje razvoja infrastrukture, ki je potrebna za omogočanje trajnostnih	1	Postavitev polnilnih mest za električna vozila na vseh javnih parkiriščih
Ukrepi prometnih rešitev v obliki spodbujanja javnega prevoza in souporabe zasebnega prevoza	1	Programi podpore za prevoznike za povečanje možnosti skupnih prevozov
	2	Kontinuirano preverjanje omrežij javnega prevoza za pospeševanje integracije turističnih območij v nacionalna omrežja
	3	Promocija novih rešitev mobilnosti, ki se osredotočajo na skupinske prevoze/souporabo vožnje
	4	Promocijski programi s spodbudami za javni prevoz
Drugi ustrezni ukrepi	1	Razvoj holističnega načrta mobilnosti za turistična območja, ki bo dal pomembno mesto alternativnim rešitvam mobilnosti

Preglednica 25. Ukrepi INCIRCLE za Malto, ki se nanašajo na horizontalni steber

Vir: INCIRCLE D4.1.1 Kratek povzetek strategije za Malto

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
Pristop "nexus", ki povezuje štiri stebre INCIRCLE	1	Razvoj načrta ravnanja z odpadki za turistična območja, vključno z zagotavljanjem storitev ravnanja z odpadki
	2	Promocija in pospeševanje dejavnosti za lokalno proizvodnjo hrane
	3	Kontinuirano preverjanje omrežij javnega prevoza za pospeševanje integracije turističnih območij v nacionalna omrežja
	4	Razvoj holističnega načrta mobilnosti za turistična območja, ki bo dal pomembno mesto alternativnim rešitvam mobilnosti
Povezovanje turizma z naravnimi območji in okoliškimi skupnostmi	1	Tehnična podpora za identifikacijo alternativnih vodnih virov
	2	Programi podpore ali nepovratna sredstva za namestitev naprav za obdelavo sive/črne vode
	3	Vzpostavitev turističnih con kot ločenih območij oskrbe z vodo za spremljanje in obravnavanje puščanj
	4	Omogočanje naložb sektorja v obrate za obnovljive vire energije zunaj lokacije, ki izravnavo porabo energije

Razdelek ukrepov	#	Naziv ukrepa
	5	Optimizacija infrastrukture turističnega območja za optimizacijo porabe energije v javnih storitvah
	6	Razvoj načrta ravnanja z odpadki za turistična območja, vključno z zagotavljanjem storitev ravnanja z odpadki
	7	Povečanje deleža ločevanja odpadkov na turističnih javnih površinah
	8	Promocija in pospeševanje dejavnosti za lokalno proizvodnjo hrane
	9	Razvoj holističnega načrta mobilnosti za turistična območja, ki bo dal pomembno mesto alternativnim rešitvam mobilnosti
	10	Kontinuirano preverjanje omrežij javnega prevoza za pospeševanje integracije turističnih območij v nacionalna omrežja
Posvetovanje in ozaveščanje	1	Programi usposabljanja in ozaveščanja osebja turističnih objektov o varčevanju z vodo
	2	Pospeševati sodelovanje predstavnikov turističnega sektorja na srečanjih, ki obravnavajo tehnologijo upravljanja voda
	3	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo upravljanja voda
	4	Tehnična podpora za identifikacijo alternativnih vodnih virov v turističnem sektorju
	5	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo rabe energije
	6	Zagotavljanje tehnične podpore turističnim podjetjem za boljše načrtovanje ravnanja z njihovimi tokovi odpadkov
	7	Zagotavljanje tehnične podpore turističnim podjetjem za povečanje ozaveščenosti o tehnologijah ravnanja z odpadki
Raziskovanje in inovacije	1	Tehnična podpora za identifikacijo alternativnih vodnih virov
	2	Pospeševati sodelovanje predstavnikov turističnega sektorja na srečanjih, ki obravnavajo tehnologijo upravljanja voda
	3	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo upravljanja voda
	4	Vzpostavitev centralizirane tehnične službe za podporo turističnim ustanovam pri izvajanju/načrtovanju pobud za optimizacijo rabe energije
Celovito oblikovanje politike	1	Razvoj načrta ravnanja z odpadki za turistična območja, vključno z zagotavljanjem storitev ravnanja z odpadki
	2	Razvoj holističnega načrta mobilnosti za turistična območja, ki bo dal pomembno mesto alternativnim rešitvam mobilnosti

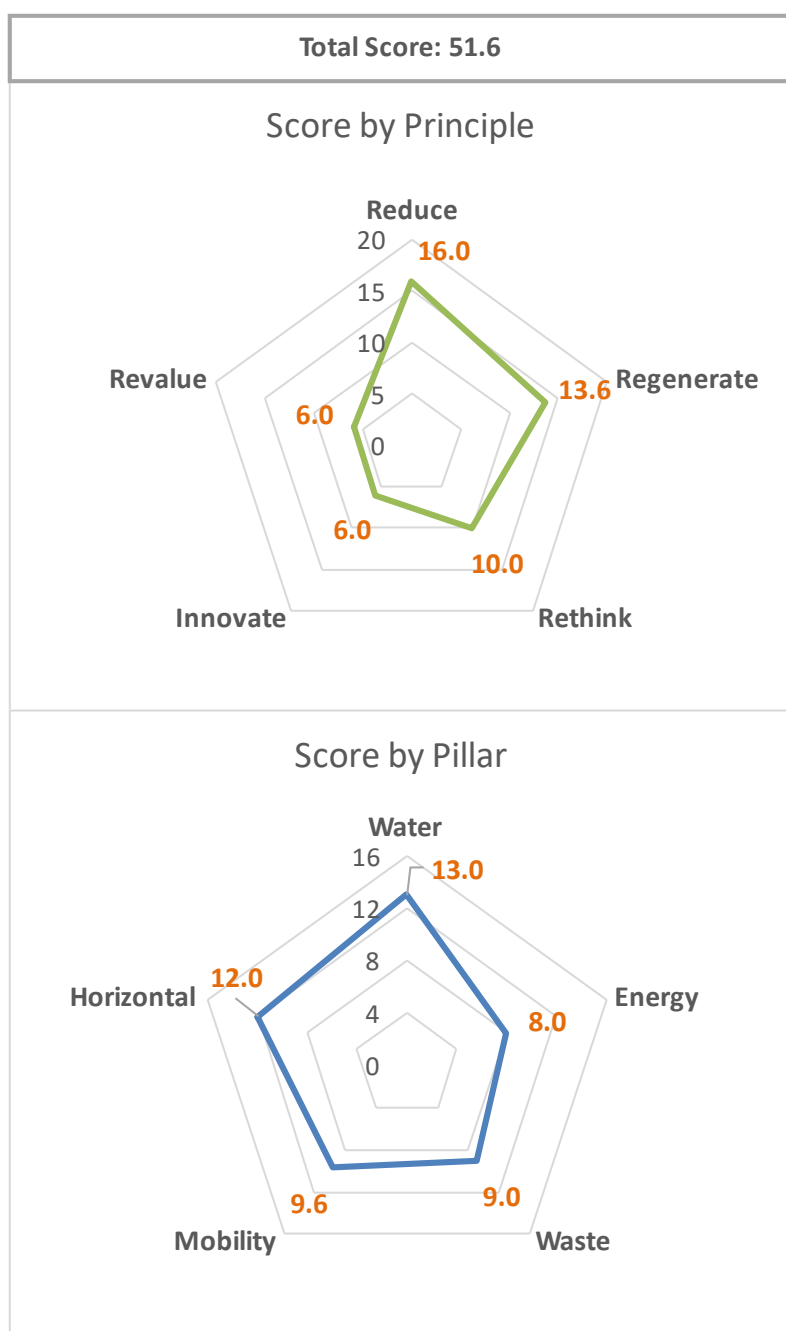
4.5.1. Rezultati strategije – Malta

Analiza vrzeli je ugotovila več pomanjkljivosti strategije in opozorila, da se predlagani ukrepi osredotočajo na omejeno število načel, zato druga načela, kot je na primer inovacijski vidik, niso dobro razvita. Bolj je treba poudariti tudi vidike, ki se nanašajo na sodelovanje deležnikov in izboljšanje postopkov upravljanja.

37 predlaganih ukrepov v malteški strategiji naj bi stalo skupaj 740.000 evrov, sredstva pa bodo dodeljena prek obstoječih sektorskih načrtov upravljanja.

Skupni rezultat malteške strategije se izračuna na **51,6 točk od največjega možnega rezultata 120 točk (43 %)**, kar pomeni, da je strategija po klasifikaciji SSSA kategorizirana kot "Beginning Pro-Activist" (začetna proaktivnost) (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), kot predstavlja slika 6. Kar zadeva rezultate, dosežene glede na posamezna načela, so najvišji rezultati zabeleženi za načeli zmanjševanja in regeneracije (16 in 13,6 točk), vendar je strategija šibka glede načel prevrednotenja in inovativnosti, ki sta prejeli vsaka po 6 točk. Strategija pridobi točke za vsak steber, in sicer v razponu od najvišjega rezultata 13 točk za vodni steber do najnižjega rezultata 8 točk za energetski steber.

Slika 6. Rezultat krožnosti malteške strategije
Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategiji INCIRCLE

5. Glavni zaključki o petih strategijah INCIRCLE

5.1. Glavni izzivi, s katerimi se sooča pet partnerskih ozemelj

Pet partnerskih ozemelj trpi zaradi skupnih izzivov in slabosti, ki se nanašajo na njihovo otoško naravo, pa tudi na značilnosti oddaljenih območij, saj se vsa nahajajo na obrobju celinske Evrope. Zaradi tega so na splošno zelo odvisna od zračnega in pomorskega prometa za svoje uvozne in izvozne potrebe, vključno s turizmom. To stanje povzroča visoke stroške prevoza, kar vpliva na njihovo konkurenčnost na mednarodnih trgih in na precej visok ogljični odtis. Turistični sektor pomembno prispeva k splošnemu družbenemu in gospodarskemu razvoju petih partnerskih ozemelj, kar povečuje njihovo ranljivost za negativne šoke v mednarodni turistični dejavnosti, kot so se pojavili v času pandemije Covid-19, ki je turistični sektor ustavila za več mesecev.

Ker sta obalni in morski turizem dva glavna turistična produkta, ki jih trenutno ponuja pet partnerskih ozemelj, je sezonskost očitno glavni izziv, s katerim se soočajo, saj povzroča hudo obremenitev za vire in okolje zaradi množičnega turizma in neugodnih finančnih posledic, ki ogrožajo preživetje lokalnih skupnosti. Poleg tega se spreminja trend povpraševanja v turizmu, ki gre v smeri krajših, a pogostejših bivanj, narašča povpraševanje po zasebnih prenočiščih v nasprotju s kolektivnimi in po bolj personaliziranem načrtovanju počitnic, ki se vse pogosteje izvaja prek interneta. To povzroča premik glede vloge številnih deležnikov turistične industrije; njihova vloga pa se mora spremeniti tudi v perspektivi prehoda turističnega sektorja v krožno upravljanje.

Za naših pet ozemelj so značilne različne družbeno-ekonomske razmere, ki vplivajo na posebne potrebe in cilje v perspektivi prehajanja turističnega sektorja na krožno in trajnostno pot. Nekatere strategije so osredotočene predvsem na razvoj ugodnih pogojev za trajnostno turistično industrijo, medtem ko so druge, ki nekoliko bližje ciljem krožnosti, usmerjene na mikro raven in na zagotavljanje orodij turističnim operaterjem za izboljšanje njihovega poslovanja.

Albanija, ki je v procesu pristopa k EU, ima v vseh sektorjih zelo omejene infrastrukturne zmogljivosti, ki so pomembne za turizem; te zmogljivosti so ključnega pomena ne le za turistični sektor, temveč za splošni gospodarski razvoj. Na to dejstvo kažejo: pomanjkljiva diverzifikacija energetskega virov, nezadostna omrežja za vodo in odpadno vodo, velika odvisnost od odlagališč pri ravnanju z odpadki, odsotnost neposrednih zračnih povezav z drugimi celinami in pomanjkanje infrastrukture za napajanje električnih vozil. Strategija je torej osredotočena na razvoj pravnega okvira in postopkov za uskladitev s pravnim redom EU, pa tudi na razvoj infrastrukture, ki omogoča turistični razvoj v smislu zagotavljanja ključnih zahtev za ustvarjanje in omogočanje močne turistične dejavnosti, ustvarjanje produktivnih delovnih mest in prispevanje k preživetju lokalnih skupnosti (Kotri, Xhelilaj, & Alite, 2021).

Balearski otoki so nasprotno zelo razvita regija, katere BDP na prebivalca je sedmi najvišji v Španiji. Prav turistični sektor največ prispeva k tej ugodni gospodarski situaciji, saj prispeva skoraj 50 % BDP regije. Vendar ti otoki trpijo zaradi negativnih stranskih učinkov, ki so posledica dejavnosti turističnega sektorja; povezani so z visoko porabo, ki obremenjuje naravne vire, kot sta voda in energija, in povzroča nastajanje odpadkov, ki se med konico turistične sezone podvoji; zelo visoka je tudi uporaba najetih avtomobilov s strani turistov, ki zastruje že tako veliko odvisnost prebivalcev od uporabe osebnih avtomobilov. Turistični sektor krivijo tudi za visoko stopnjo zgodnjega opuščanja šolanja, saj so mladi pritegnjeni k zaposlitvam v turistični industriji. Strategija je zato osredotočena na diverzifikacijo turističnih proizvodov in premik od tradicionalnega turističnega modela na bolj trajnostne prakse z namenom izboljšanja kakovosti turistične ponudbe, povečanja konkurenčnosti sektorja in zmanjšanja sezonskosti, hkrati pa je cilj tudi izboljšati kakovost življenja Balearčanov (AETIB & Planeting, 2021).

Medtem ko je turizem na **Kreti** postal vodilni gospodarski sektor, je prav turizem tudi obtožen kot eden od krivcev za nedavne resne okoljske in družbeno-ekonomskih težave, ki ogrožajo trajnostni razvoj otoka. Večina turističnih območij je povezana z visoko koncentracijo turističnih dejavnosti, nasičenostjo in čezmernim izkoriščanjem, kar ima za posledico različne zunanje učinke, kot so hrup, onesnaženost zraka, prometni zastoji, zmanjšana varnost v cestnem prometu, nenadzorovana gradnja, onesnaževanje morja, estetski problemi in degradacija okolja. Cilj strategije INCIRCLE je zapolniti vrzel glede ozaveščenosti o krožnih in trajnostnih praksah med ključnimi akterji turističnega sektorja z obveščanjem in vključevanjem deležnikov, medtem ko regija napreduje po poti h krožnemu gospodarstvu. (Bakinta, Madoulka, & Tikmanidi, 2021).

Ciper je pred kratkim doživel velike strateške reforme in infrastrukturne nadgradnje, kar je turistični industriji omogočilo rekordno hitro rast ter nikoli prej doseženo raven prihodov turistov in s tem povezanih prihodkov. Toda skoraj 80 % turistične dejavnosti poteka v obdobju od maja do oktobra. Izrazita sezonskost turističnega sektorja je povezana s čezmernim izkoriščanjem obstoječe infrastrukture, veliko obremenjenostjo redkih vodnih in energetskih virov, močnim porastom nastajanja odpadkov in degradacijo okolja, nizek prihod turistov v zimskih mesecih pa negativno vpliva na dobičkonosnost poslovanja in zaposlitveno stabilnost. Ciprska strategija je osredotočena na promocijo močne podobe Cipra kot turistične destinacije, ki temelji na njegovi okoljski zavesti ter izboljšanju turističnega produkta in kakovosti življenja Ciprčanov (Balamou, Kosma, & Constantinou, 2021).

Malteški otoki so veliko investirali v širitev in nadgradnjo vodne, energetske, odpadne in cestne infrastrukture ter obnovo znamenitosti kulturne in naravne dediščine. Te investicije so bile potrebne za izpolnjevanje naraščajočih potreb prebivalstva in gospodarstva Malte, vključno z rastočo turistično dejavnostjo. Glavna problematična področja Malte pa so povezana z ustvarjanjem in ločevanjem odpadkov, z uporabo naložb za obnovljive vire energije, s praksami trajnostne mobilnosti, saj promet ostaja močno odvisen od uporabe zasebnih avtomobilov, ter z ustreznim načrtovanjem razvojnih in gradbenih projektov, kar vse vpliva na estetiko otoka, naravni habitat in biotsko raznovrstnost. V preteklih letih je Malta izvedla več ukrepov za diverzifikacijo svojega turističnega produkta, kar je prineslo spremembo v turističnih trendih, tako da so se prihodi turistov povečali tudi v mesecih izven turistične konice s posledično okrepitvijo finančne vzdržnosti turističnih objektov. Strategija se osredotoča na preusmeritev praks turistov in podjetij, ki delujejo v turistični panogi, k bolj trajnostnemu in krožnemu vedenjem; ti cilji bodo doseženi z ozaveščanjem, tehnično in finančno podporo ter razvojem ustreznih načrtov za turistični sektor (The Energy and Water Agency, 2020).

Opisi trenutnega stanja krožnosti v strategijah INCIRCLE kažejo, da so vsa partnerska ozemlja dosegla določeno raven zavezanosti bolj krožnemu gospodarstvu, čeprav v različnem obsegu. Ta napredek je naveden v poročilih ocenjevanja krožnosti, ki se nanaša na trenutno stanje krožnega turizma na partnerskih ozemljih (Sant' Anna School of Advanced Studies, 2020b), kar kaže, da je pet partnerskih ozemelj že napredovalo v smeri tega premika. To se odraža v njihovi oceni krožnosti, ki je v razponu od ocene "Beginning Concerned" (začetna ustreznost) za Kreto do ocene "Beginning Pro-Activist" (začetna proaktivnost) za Albanijo, Ciper in Malto. Zaradi manjkajočih informacij ni bilo mogoče v celoti oceniti uspešnosti Balearskih otokov glede krožnosti. Ukrepi, predlagani v strategijah INCIRCLE, razviti na podlagi prepoznavanja potreb, vizije in ciljev, gradijo na dosedanem napredku, da bi lahko še dodatno izboljšali trajnostni značaj dejavnosti turističnega sektorja.

5.2. Glavni rezultati ocenjevanja strategij

5.2.1. Krožnost petih strategij

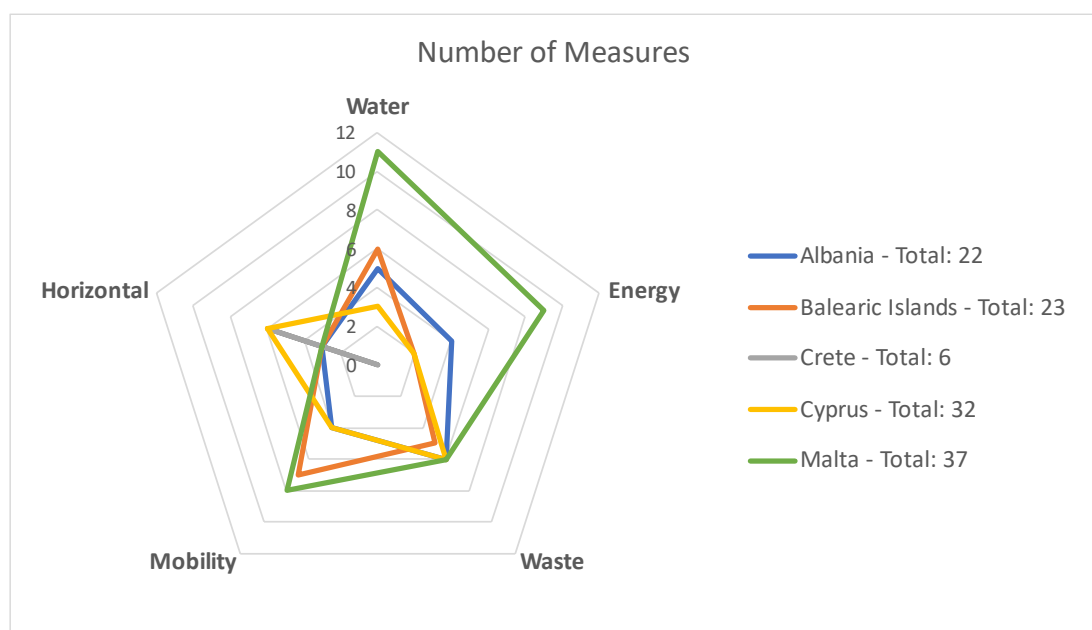
Pregled števila ukrepov (slika 7) vsakega partnerskega ozemlja pokaže, da je Malta predstavila največje število s skupno 37 ukrepi. Sledi Ciper, ki je skupno opredelil 32 ukrepov. Ozemlji Albanije in Balearskih otokov imata podobno število ukrepov z 22 oziroma 23 ukrepi. Kreta je na zadnjem mestu z le 6 ukrepi.

Malteški ukrepi so se osredotočili predvsem na vodo, energijo in mobilnost. Ciprski ukrepi so se večinoma navezovali na steber ravnanja z odpadki in horizontalni steber, še najmanj pa na vodni steber. Ukrepi Krete so bili osredotočeni izključno na horizontalni steber. Strategija Balearskih otokov je predvidela ukrepe, ki se večinoma nanašajo na steber mobilnosti, sledi pa mu vodni steber. Energetski in horizontalni steber sta bila v tej strategiji deležna najmanj pozornosti s samo 2 oziroma 3 ukrepi. Albanija ima podobno število ukrepov za vsak steber, kar podčrtuje namen, da strategija uravnoteženo obravnava krožnost v okviru vseh stebrov. Večina ukrepov je bila usmerjena na steber ravnanja z odpadki, skupaj 6 ukrepov, na drugem mestu pa je vodni steber. Steber, ki je bil deležen najmanjšega števila ukrepov v okviru albanske strategije, pa je horizontalni steber z le 3 ukrepi.

Ob splošnem pregledu vseh strategij, se izkaže, da je bilo največ ukrepov posvečenih vodnemu stebru, sledi pa mu steber mobilnosti. Na zadnjem mestu pa so horizontalni in energetski ukrepi z enakim skupnim številom 15 ukrepov. Za vsako strategijo so bili izračunani rezultati krožnosti za oceno stopnje krožnosti, kot je prikazano na sliki 8. Najvišji rezultat je prejela Malta z 51,6 točkami, sledi pa ji Ciper s 44 točkami. Ozemlji Albanije in Balearskih otokov sta dosegli podoben rezultat, tj. 38,3 oziroma 35 točk, medtem ko je Kreta dosegla najnižji rezultat s skupno 12 točkami.

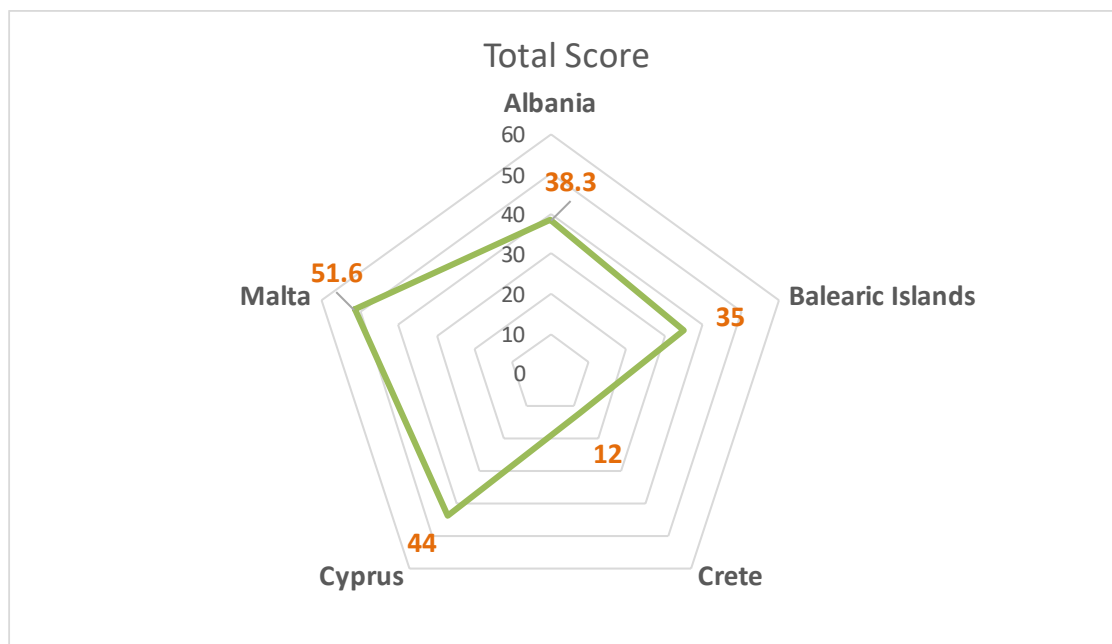
Slika 7. Število ukrepov v petih strategijah INCIRCLE

Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategijah INCIRCLE

Slika 8. Primerjava skupnih rezultatov krožnosti petih strategij INCIRCLE

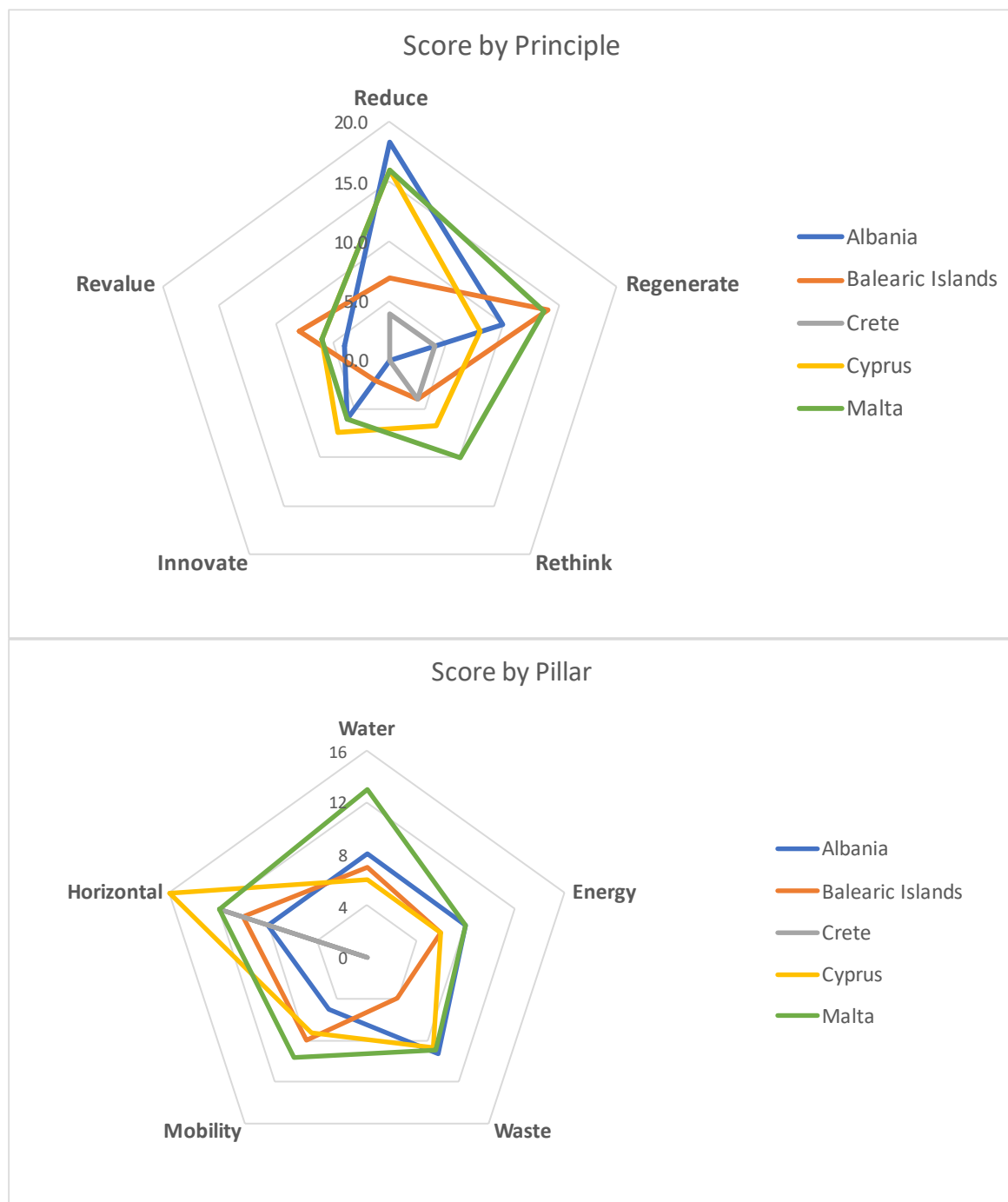
Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategijah INCIRCLE

Kar zadeva ocene krožnosti glede na posamezna načela, se velika večina ukrepov, predvidenih v strategijah, nanaša na načeli zmanjševanja in regeneracije, kot je prikazano na sliki 9. Na splošno so strategije šibke v smislu načel inovativnosti, prevrednotenja in premisleka. Ciprska strategija je zagotovila najboljšo kombinacijo ukrepov glede na petorico načel, pri čemer je dosegla najvišji rezultat 16 za načelo zmanjševanja in najnižji rezultat 6 za načelo prevrednotenja. Kreta ni dosegla nobene točke za načeli inovativnosti in prevrednotenja, najvišji rezultat 4 pa je dosegla za načela zmanjševanja, regeneracije in premisleka. Albanija je dosegla najvišji rezultat za načelo zmanjševanja z 18,3 točkami, kar je najvišji rezultat za načelo v vseh strategijah. Po drugi strani je Albanija edino partnersko ozemlje, ki ni dobilo nobene točke za načelo premisleka. Načelo z najvišjim rezultatom v strategiji Balearskih otokov predstavlja regeneracija, kjer je bilo doseženih 14 točk. Vendar so v tej regiji pomanjkljivi ukrepi za načelo inovativnosti, kjer ima strategija najnižji rezultat 2 točk. Malta je dosegla najvišji rezultat za načelo zmanjševanja s 16 točkami in obenem za načelo premisleka rezultat 10, kar je najvišji rezultat v vseh strategijah za to načelo.

Glede na število točk po stebrih vsa ozemlja beležijo razmeroma visok rezultat za horizontalni steber, pri čemer je najmanj točk za ta steber zabeležila Albanija z rezultatom 8 (slika 9). Albanija je dosegla najvišji rezultat 9,3 točk za steber ravnanja z odpadki, najnižji rezultat pa za steber mobilnosti s 5 točkami. Balearski otoki so zabeležili razmeroma nizek rezultat za vse stebre, pri čemer je najnižji od vseh pri stebru ravnanja z odpadki z le 4 točkami. Kreta je pridobila rezultat samo za horizontalni steber: 12 točk. Ciper je dosegel najvišji rezultat za horizontalni steber s 16 točkami, sledi mu steber ravnanja z odpadki. Najnižji rezultat 6 točk je bil dosežen tako za vodni in kot za energetski steber. Rezultati, ki jih je dosegla Malta, so bolje razporejeni po petih stebrih, pri čemer je bil najvišji rezultat 13 točk dosežen za vodni steber, najnižji pa za energetski steber z 8 točkami.

Slika 9. Primerjava rezultatov krožnosti petih strategij INCIRCLE glede na načela in stebre
Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategijah INCIRCLE

5.2.2. Omejitve rezultatov krožnosti in priporočila

Sistem točkovanja, razvit in prilagojen na podlagi "Okvirnega poročila ocenjevanja strategije" (del Rezultata 4.1.1), omogoča merjenje krožnosti ukrepov INCIRCLE, ki jih je predlagalo pet partnerjev tega projekta. Ocenjevanje poteka glede na pet stebrov in pet načel krožnega gospodarstva. Vendar ima ta ocenjevalni okvir določene omejitve, kar zadeva ocenjevanje celostnega pristopa strategije, saj v celoti temelji samo na ocenah ukrepov. Druga omejitev ocenjevalnega okvira – kot je navedeno v razdelku o metodološkem pristopu – je v dejstvu, da okvir ne predstavlja izčrpnega seznama vseh možnih krožnih ukrepov.

Poleg tega, kot je bilo prav tako omenjeno v razdelku o metodološkem pristopu, okvir temelji na skupno 125 tipih ukrepov, pri čemer visok delež tipov ukrepov ocenjevalnega okvira predstavlja precej zahteven postopek, da se doseže polna ocena 2 namesto 1, z največjim možnim rezultatom 120. S tem pristopom ocenjevalni okvir postavlja razmeroma ambiciozne zahteve za strategije, saj se zahteva razpoložljivost veliko več sredstev in zmogljivosti za izvajanje ukrepov in spremljanje njihovega napredka. Čeprav ima lahko ta okvir številne omejitve, zagotavlja osnovo za kvantitativno merjenje krožnosti in je koristen za prepoznavanje težav in kot prispevek k procesu določanja prednostnih nalog, oblikovanja politike in spremljanja napredka. Poleg tega je okvir, ki smo ga razvili, uspel standardizirati kompleksen nabor informacij o vodi, energiji, odpadkih, mobilnosti in medsektorskih vprašanjih v eno samo oceno/rezultat. Tako pridobljena ocena krožnosti predstavlja pomembno osnovo za obveščanje javnosti in oblikovalcev politik o ključnih problemih v turističnem sektorju in ukrepih, potrebnih za njihovo obvladovanje. Medtem ko je glavni cilj tega ocenjevanja pridobitev rezultata krožnosti petih strategij, pa je treba poudariti, da mora v kontekstu izboljšav glede odločanja ocenjevalni okvir služiti kot sredstvo in ne kot cilj.

Dobro je omeniti, da – kot je razvidno iz analize vrzeli za vsako strategijo – vsi dokumenti strategij potrebujejo nadaljnje izboljšave, ne le za povečanje krožnosti ukrepov, ampak tudi za izboljšanje vsake strategije kot celote. Pri pregledovanju in posodabljanju strategij je lahko koristno upoštevati tudi druge smernice, da se zagotovi, da bo celoten proces načrtovanja in izvajanja politik ustrezen za reševanje težav na ozemlju. Delovni dokument Evropske komisije "Smernice za boljše pravno urejanje" (European Commission, 2017) in dokument OECD "Premišljena uporaba meril za ocenjevanje" (OECD, 2021) opredeljujeta vrsto meril, ki so uporabna pri oblikovanju posegov, strateškem načrtovanju in spremljanju strateških rezultatov. Minimalna zahteva teh smernic je, da se posegi ocenijo glede na njihovo:

1. Uspešnost,
2. Učinkovitost,
3. Relevantnost,
4. Skladnost, in sicer tako notranjo kot glede na druge posege EU, in
5. Ustvarjeno dodano vrednost (European Commission, 2017);
6. OECD navaja še vplivanje in trajnost kot dodatni dve merili (OECD, 2021).

V skladu s smernicami Evropske komisije (European Commission, 2017) mora razvoj strategije zagotoviti, da so ukrepi uspešni pri doseganju svojih ciljev, da so relevantni glede na potrebe, opredeljene v postopku razvoja strategije, in da so skladni z regionalno in nacionalno politiko ter politiko EU. Upošteva se tudi njihova učinkovitost glede na izkoriščenost virov pri doseganju zelenih rezultatov ter dodana vrednost, uresničena na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

Uresničevanje teh smernic naj bi se odražalo v celotni strategiji in kot se zahteva v predlogi strategije (del **D3.3.1: Operativni model**), mora razvoj strategije slediti določenemu postopku, pri čemer se najprej opredeli kontekst glede na obstoječo relevantno politiko in trenutno stanje v turističnem sektorju. To stanje je treba opredeliti v smislu povezav in vplivov turističnega sektorja na vire, okolje in lokalne skupnosti. S tem postopkom, ki je podprto s posvetovanji z zainteresiranimi stranmi, je mogoče ugotoviti težave, s katerimi se ozemlje srečuje, in torej opredeliti specifične potrebe ozemlja. Posledično se opredelijo strateška vizija in cilji, kar vodi k preučevanju možnih posegov za obravnavo potreb – s ciljem doseganja zastavljenih ciljev. Opredeliti je treba časovne okvire, proračun in organe, odgovorne za izvajanje posegov, ter končno tudi okvir spremljanja kazalnikov rezultatov. Elementi, raziskani v tem postopku, dejansko predstavljajo osnovo za ocenjevanje strategije v skladu z zgoraj navedenimi smernicami Komisije.

V tej zvezi je treba opozoriti, da ciprska strategija morda ni zabeležila najvišjega rezultata krožnosti med petimi strategijami, vendar v celoti sledi postopku razvoja strategije, kar je treba pohvaliti. Jasno opredeljuje potrebe, vizijo, namene in cilje strategije ter jih prevaja v specifične ukrepe, ki so zasnovani za doseganje zastavljenih ciljev. Ciprska strategija ima sicer določene pomanjkljivosti glede specifične zasnove ukrepov, toda postopek in dokumentacija sta dobro usklajena z ustreznimi zahtevami.

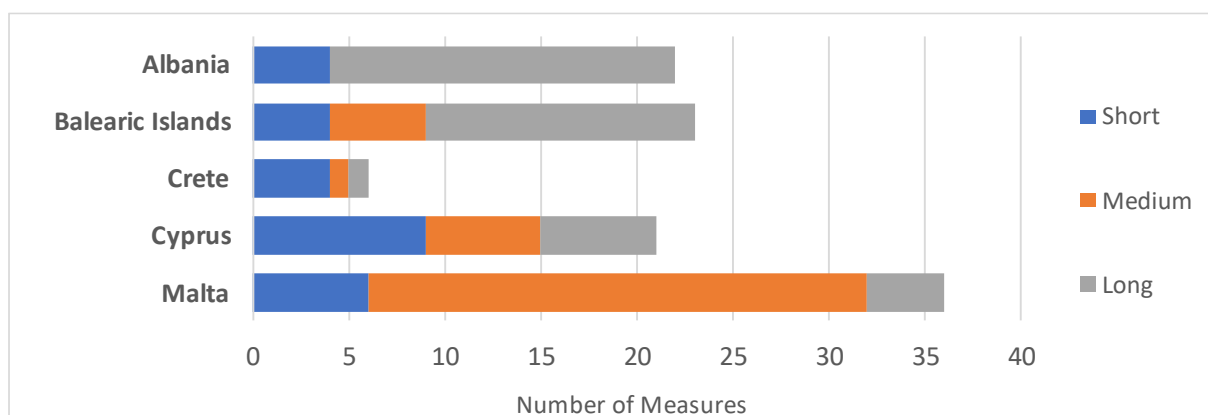
5.2.3. Trajanje izvajanja petih strategij

Ukrepi, vzpostavljeni v okviru strategij, imajo različna obdobja izvajanja, ki so razvrščena kot kratkoročno (0–2 leti), srednjeročno (2–5 let) ali dolgoročno (5–10 let) obdobje. Kot je prikazano na sliki 10, ima ciprska strategija največ kratkoročnih ukrepov, saj je za kar 9 ukrepov predvideno kratko obdobje izvajanja. Za malteško strategijo se predvideva, da se bo več kot polovica ukrepov izvajala v srednjeročnem obdobju. Končno ima Albanija največ dolgoročnih ukrepov, ki jih je kar 18.

Ciprska strategija ima časovno najbolj enakomerno razporejene ukrepe: 9 ukrepov za kratkoročno obdobje ter po 6 ukrepov za srednjeročno in dolgoročno obdobje. Balearska in albanska strategija imata največje število dolgoročnih ukrepov, kar pomeni, da se bodo tudi rezultati strategij verjetno začeli kazati dolgoročno, saj se le omejeno število ukrepov nanaša na izvajanje sprememb v kratkoročnem do srednjeročnem obdobju.

Slika 10. Število ukrepov INCIRCLE glede na trajanje izvedbenega obdobja

Vir: Avtorjeve ocene na podlagi informacij o strategijah INCIRCLE

5.2.4 Dolgoročna izvedljivost strategij

Spodnja priporočila so namenjena izboljšanju dolgoročne trajnosti in dolgoročnega učinkovanja: pomagala naj bi premagovati ovire in zagotavljati dolgoročno uspešnost z izkoriščanjem ključnih dejavnikov uspeha. Za zagotovitev dolgoročne izvedljivosti je ključnega pomena, da je začetna zasnova strategije ustrezno pripravljena ob upoštevanju vseh možnih vidikov in z vključevanjem deležnikov, tudi za zagotovitev stalnega zanimanja in podpore. Zato je ključnega pomena, da se vse težave, ki lahko nastanejo pri izvajanju strategije, prepoznajo že vse od začetka, da se tako izognemo kasnejšim motnjam. **Dobra začetna zasnova** je ključnega pomena za dober sprejem in uspešno izvajanje strategije. Eden od načinov za doseg tega je na primer upoštevanje dobrih praks in tehnik, ki so se že izkazale za uspešne. **Relevantna in primerna zasnova** je torej zelo pomembna, če želimo, da strategija doseže svoje cilje in odgovori na težave, katerim se posveča. To je podlaga za uspešnost strategije. **Uspešnost** je ključni kriterij, ki nam pove, v kolikšni meri strategija ustreza svojemu namenu z doseganjem načrtovanih rezultatov. Uspešnost strategije je odvisna od učinkovitosti izvajanja, spremljanja in uveljavljanja številnih kazalnikov rezultatov. Zato je treba zagotoviti, da imajo pristojni organi, določeni za izvajanje teh dejavnosti, tudi ustrezne pogoje za to delo in da obstajajo primerne sinergije med različnimi zainteresiranimi stranmi, da se omogoči **skladen pristop** za zbiranje podatkov in obveščanje.

Drugi pomembni vidik je **učinkovitost** strategije. Zagotoviti je treba, da se rezultati projekta dosežejo z razumnimi stroški: gre za vprašanje, kako dobro se vložki/sredstva pretvorijo v aktivnosti glede na kakovost, količino in čas doseženih rezultatov. To ima pomemben vpliv na **dolgoročno vzdržnost** strategije. Stroške za izvedbo posameznega ukrepa je treba s podrobno raziskavo ustrezno oceniti, da se zagotovi primerno financiranje za ves čas izvajanja ukrepa.

Še drug pomembni vidik za dolgoročno izvedljivost je **vplivanje** strategije in njenih ukrepov. Gre za učinkovitost ukrepov za prispevanje k teritorialnim in sektorskim potrebam ter k širšim ciljem politike. Pomembna je tudi **skladnost** strategije in njenih ciljev z obstoječim pravnim redom EU, nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi pravnimi okviri ter akcijskimi načrti. Da je strategija lahko uspešna, mora biti usklajena s priznanimi državnimi cilji. Strategija, ki je popolnoma brez povezav, ni vključena v splošno vizijo države in njen uspeh je lahko le zelo omejen. Pomembna je tudi notranja skladnost strategije, ki zagotavlja, da različni ukrepi strategije delujejo usklajeno in se medsebojno podpirajo.

6. Zaključki

Kot je razvidno iz ugotovitev petih strategij, nadaljevanje običajnega poslovanja, ki ga evocira angleški izraz "business as usual", v turističnem sektorju ni niti krožno niti trajnostno, saj so dejavnosti sektorja vzrok za okoljske in družbeno-ekonomske težave, ki včasih ogrožajo vzdržnost ozemelj. Množični turizem in s tem povezani vzorci intenzivne urbanizacije in visoke potrošnje so le nekateri primeri povezav med turističnim sektorjem ter širšo družbo, gospodarstvom in okoljem. Ker se pričakuje, da se bo število turističnih obiskov srednjeročno/dolgoročno še naprej povečevalo, bodo ti tokovi verjetno vodili do večje intenzivnosti določenih posledic, kot so hrup, onesnaževanje zraka, emisije toplogrednih plinov, prometni zastoji, prekomeren razvoj, onesnaževanje morja, estetske težave in degradacija okolja. Če ta trend ostane nekontroliran, lahko privede do kritičnih prelomnih točk. Potreba po dolgoročnem, odgovornem načrtovanju in upravljanju je torej ključnega pomena za turistično industrijo, zlasti v obdobju po pandemiji covid-19.

Kot je razvidno iz močnih medsebojnih povezav turistične industrije z drugimi sektorji gospodarstva, na katere močno vplivajo njeni vložki in rezultati, ima turistični sektor pomembno vlogo pri prehodu gospodarstva na krožno.

Strategije INCIRCLE za pet partnerskih ozemelj kažejo na močno angažiranost vseh vpletenih zainteresiranih strani, da preusmerijo delovanje in dejavnosti turističnega sektorja na bolj krožno pot. To se odraža v dejanski pripravljenosti območij – z ustreznimi ukrepi na večini od petih ozemelj – in v samem postopku zasnove strategij, ki je uspel združiti različne deležnike z vsakega partnerskega ozemlja za snovanje vizij in ciljev za krožni turistični sektor. V tem dosežku velja prepoznati pomemben napredek v smeri bolj krožne turistične dejavnosti v regiji Sredozemskega morja.

Stopnja zavezanosti ciljem krožnosti se od ozemlja do ozemlja razlikuje, saj sega od razvrstitve "Beginning Concerned" (začetna ustreznost) za Kreto do "Highly Concerned" (visoka ustreznost) za Albanijo in Balearske otoke ter do najvišje pridobljene ocene "Beginning Pro-Activist" (začetna proaktivnost) za Ciper in Malto. Te razvrstitve – ki odražajo rezultat, pridobljen na podlagi ukrepov strategije – velja upoštevati za nadaljnje izboljševanje vidika trajnostnega delovanja v turističnem sektorju. Gre za proces, ki ga morajo podpirati, pospeševati in omogočati številni akterji v sektorju, zato morajo biti ti akterji še naprej vključeni v postopke načrtovanja in izvajanja strategij v korist celotne družbe. Za zaključek naj še enkrat poudarimo, da je uspešnost strategije odvisna od učinkovitosti načrtovanja, izvajanja, spremljanja in uveljavljanja številnih kazalnikov rezultatov. Zato je treba zagotoviti, da so pristojni organi, določeni za izvajanje teh dejavnosti, vključeni že v zgodnjih fazah oblikovanja strategij; na ta način se zagotovi lastniški delež zainteresiranih strani in dovolj močna absorpcijska sposobnost, politična volja in razpoložljivost nacionalnih virov za nadaljnje izvajanje strategije.